

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Fakultetet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

«industrikonge» og «landssviker».

Historiebruk og historieglemsel på Melbu

—

Magnus Dahl

Masteroppgave i historie, HIS-3980. 15.mai 2015.

Forord

Dette har vært en reise, som ikke kan beskrives som noe annet enn en følelsesmessig berg- og dalbane. Men nå er reisen over, og jeg sitter igjen med en ferdigskrevet masteroppgave! Jeg håper denne prosessen har lagt føringer på min egen undervisningspraksis som framtidig lektor i historie. Å ta utgangspunkt i et steds lokalhistorie, er noe som kan gjøre undervisningen både god og spennende for elevene.

Jeg vil takke mine medstudenter som har kommet med tilbakemeldinger på masterseminarer og ellers bidratt til et godt sosialt felleskap på lesesalen. Til slutt vil jeg takke min veileder Narve Fulsås, for kyndig og god veiledning på veien mot det endelige produktet.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Kapittel 1. Innledning	5
1.1 Introduksjon	5
1.2 Problemstillinger	7
1.3 Avgrensning.....	8
1.4 Presentasjon av relevant forskning og litteratur på feltet:	9
1.5 Kilder:	12
1.6 Metode/teori:	13
1.7 Hva er historiebruk?	14
1.8 Typer historiebruk	17
Kapittel 2. Frederiksen-familien på Melbu	18
2.1 Christian Frederiksen	18
2.2 Gunnar Frederiksen	22
Kapittel 3. Bruk av Frederiksen-familiens historie	28
3.1 Bruk av historien om Christian Frederiksen	28
3.1.2 Melbuprojektene	30
3.1.3 Eksistensiell historiebruk i Melbuprojektene	31
3.1.4 Moralsk/eksemplarisk historiebruk i Melbuprojektene	34
3.1.5 Kommersiell historiebruk i Melbuprojektene	36
3.2 «Kulturell historiebruk» i Melbuprojektene	37
3.3 Bruk av historien om Gunnar Frederiksen	38
Kapittel 4. Historie i skolen.....	43
4.1 Bruk av Christian Frederiksens historie i skolen	43
4.2. Bruk av Gunnar Frederiksens historie i skolen.....	44
4.3 Hvorfor lokalhistorie i skolen?	45
4.4 Historiebevissthet, prospektiv og retrospektiv metode	48
4.5 Hvilke skoledidaktiske muligheter ligger i Melbus lokalhistorie?	50
4.6 Undervisningsopplegg	51
Kapittel 5. Oppsummering	57
5.1 Historiebruken rundt to blad Frederiksen	57

5.2 Bruk av lokalhistorie i skolen	59
5.3 Avslutning.....	60
Litteraturliste:	62

Kapittel 1. Innledning

1.1 Introduksjon

Bakgrunnen til valg av emne bunnet i ren og skjær nysgjerrighet og en aldri så liten dråpe lokalpatriotisme. Gjennom min egen skolegang ved Melbu barne- og ungdomsskole, følte jeg at denne historien- og lokalhistorie generelt, ikke ble spesielt vektlagt i undervisningen. Dette er et inntrykk mange jeg har diskutert temaet med, også deler. Dette inntrykket var noe jeg hadde lyst til å gå nærmere i sømmene, og finne ut av. Etter hvert som jeg gjorde meg bedre kjent med historien rundt industrigründeren Christian Frederiksen, mannen som satte Melbu på kartet som industristed, var jeg ikke i tvil om at dette var materie jeg ville grave dypere i. Siden denne oppgaven skulle være historiedidaktisk rettet, var jeg også interessert i å finne ut av hvilke andre aktører som bruker historien rundt familien Frederiksen, i Melbusamfunnet. Når jeg minnes tilbake til det jeg selv har blitt fortalt som barn, var det i tillegg til stor aktelse, også noe dystert rundt familienavnet Frederiksen.

Som liten gutt fikk man høre historier om at Christians sønn, Gunnar, var Nazist. Men dette ble aldri utdypet i større grad. Denne ambivalensen mellom «helten» og «skurken» fascinerte meg, og jeg ville finne ut av hvordan historien til de to blir formidlet i nåtid. Dette bringer oppgaven inn i brennpunktet til en ganske aktuell samfunnsdebatt, som tar for seg oppgjøret med NS-medlemmer og landssvikere under andre verdenskrig. I 2014 ble landssvikerarkivet åpnet for offentlig anskuelse. Dette har ført til at folk har stått i kø for å få innsyn. Denne oppgaven vil blant annet belyse hvordan man kan formidle historien om landssviksaker i skoleverket, i et lite lokalsamfunn, og hvilke etiske og moralske aspekter dette fører med seg.

Det er særlig en periode, og som nevnt over, en mann som står veldig sterkt i Melbus lokalhistorie. På slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet, skjedde det en rivende utvikling på det lille handelstedet. Christian Frederiksen (1865-1929) blir betraktet som mannen som nærmest egenhendig omskapte Melbu fra å være et lite handelsted til å bli et industrielt næringslivssentrum i Nord-Norge. Hans visjonære stil og iboende gründerånd, har blitt gjenstand for beundring og aktelse i både samtid og nåtid. Dette har skrevet Fredriksen inn i historiebøkene, og gjort hans historie til et bruksobjekt for ulike aktører i lokalsamfunnet i moderne tid. Dette er noe som vil være sentralt for denne oppgaven, som vi skal se på

senere. Frederiksens bragder satte også Melbu på kartet i nasjonal sammenheng, når man snakker om industriutvikling.¹

Den lille plassen på Hadseløya i Vesterålen, hadde ingen naturlige forutsetninger for å bli et modernisert industristed. Det fantes ingen spesielt stor andel velstående personer som kunne bistå med kapital. Det var heller ingen naturlige kraftkilder tilgjengelige som skulle tilsi at Melbu kunne utvikle industri i noe større skala. Melbu hadde heller ingen naturlig god havn, som kunne brukes i kommersiell virksomhet, da foredlede varer kunne fraktes videre. Likevel vokste Melbu fram til et industristed, mye takket være foregangsmannen Christian Frederiksen, som viste seg å være en drivkraft i form av sin egen person.²

At Frederiksen var en entreprenør med en enorm vilje til å skape næringsveier, ser man tydelig når man går gjennom hans verv og titler. I folketellinga fra 1900 kunne Fredriksen skilte men en særdeles godt utbygget yrkesrubrikk. I følge Steinar Ellingsen blir han titulert som;

Handelsemann, dampskipsekspeditør, poståpner, gårdbruker, formann i direksjonen for spinneriene, Vesterålens Dampskipsselskap, og fabrikkene Nora og Fram, medeier av fabrikken Nordkap, og Narvik Teglverk, direktør i «Garveriet Gulstad», Hadsel Sparebank og Nordlands Privatbank.³

Det er altså ikke vanskelig å se at Frederiksen har hatt stor innflytelse på Melbus utvikling, og dermed også har blitt viet mye oppmerksomhet i lokalhistorien.

En interessant motvekt til «heltehistorien», er at vi i Christian Frederiksens sønn, Gunnar, finner historien om en landssviker. Etter farens død i 1929, tar Gunnar over som «kongen av Melbu». Allerede fra tidlig i livet hadde Gunnar hatt tette bånd til Tyskland. Som ung mann ble han sendt til Tyskland og England for å lære om den moderne fiskeribransjen. Da han returnerte til Melbu i 1911, var han godt skolert i fiskeribransjen og kunne nå tjene som kompanjong i sin fars forretninger. Gunnar holdt sine bånd til Tyskland varme, og i 1923 ble han tysk visekonsul for Lofoten og Vesterålen. Under okkupasjonen under andre verdenskrig samarbeidet Gunnar med tyskerne og fikk bygget en frysefilet-fabrikk på Melbu. Etter krigen blir Gunnar Frederiksen tiltalt for økonomisk landssvik.⁴ Far og sønn Frederiksen lider altså

¹ Edgar Hovland, *Hadsel bygdebok : 1 : De bygde landet* (Stokmarknes?: Hadsel bygdehistorienemnd, 1995), s.420.

² Steinar Ellingsen, "Framveksten av industristaden Melbu 1890 - 1920," (Bergen: S. Ellingsen, 1984), 27.

³ Ibid., s.27.

⁴ Edgar Hovland, Dag K. Andreassen, and Inger-Johanne Johnsen, *Hadsel bygdebok : 2 : Vi bygger videre* (Stokmarknes?: Hadsel bygdehistorienemnd, 2000), s.206.

to vidt forskjellige skjebner. Den ene minnes som helt, mens den andre blir husket som landssviker og nazist.

1.2 Problemstillinger

Denne oppgaven skal ta for seg hvordan man har brukt historien om Christian og Gunnar Frederiksen lokalt. Hvordan framstilles historien om Christian Frederiksen og Gunnar Frederiksen i skolen, bøker, museumsutstilling og andre kilder i dagens Melbusamfunn? Oppgaven vil omfatte historisk materiale som dekker perioden mellom ca 1890 til 1945, men vil altså spesifikt se på bruken av historien i nåtid.

Det vil også være hensiktsmessig for meg som framtidig lektor, å se på bruk av lokalhistorie i et overordnet skoledidaktisk perspektiv; nemlig hvorfor lokalhistorie er en god innfallsvinkel i historieundervisning og hvilke muligheter som ligger i Melbus lokalhistorie i undervisningsøyemed.

Hovedproblemstillingen min er følgende:

Hvordan har historien rundt Christian Frederiksens industrieventyr, og Gunnar Frederiksens samarbeid med okkupasjonsmakta blitt brukt i fortida, og hvordan blir den brukt i dag?

I tillegg til hovedproblemstillingen kommer jeg inn på en rekke andre problemstillinger og spørsmål knyttet til hovedproblemstillingen. Jeg vil finne ut av hvilke fortellinger er det som kommer til uttrykk. Da er det også helt naturlig at man identifiserer hvem som er aktørene bak disse fortellingene og historiebruken og til hvilket formål historien blir brukt. Som vi skal se på senere fins det flere forskjellige typer historiebruk som har sin egen funksjon. Historie kan brukes til eksistensielle og identitetsskapende formål. Den kan også brukes som eksempel til etterfølgelse eller avskrekkelse. Jeg vil også se på hvordan historien til de to mennene blir brukt, eventuelt ikke brukt i skoleverket på Melbu.

I forlengelsen av problemstillingen har jeg satt opp noen hypoteser som skal gi meg en klar innfallsvinkel til å svare på problemstillingen. Disse hypotesene er som følger:

1. Christian Frederiksens industrieventyr fungerer som et ikon for en storhetsperiode man lengter tilbake til på Melbu. Dette fører til at prosjektet «I Christian Frederiksens gründerånd» og museumsutstillingen forteller en «heltefortelling». Mitt inntrykk er at dette prosjektet formidler et noe uansert bilde av industrihistorien.

2. Gunnar Frederiksens historie representerer en skamplett i lokalhistorien, som man helst vil glemme. Denne historien mener jeg er blitt underkommunisert stor grad, siden den er såpass vanskelig for lokalsamfunnet å forholde seg til.

3. Christian og Gunnar Frederiksens historie kan ha stor verdi i undervisningsøyemed. Min påstand er at begge disse mennenes historie er et veldig godt utgangspunkt for å se på verdensomspennende historiske prosesser i et lokalt perspektiv.

1.3 Avgrensning

Oppgaven tar utgangspunkt i et prosjekt i regi av Museum Nord, som heter i «Christian Frederiksens gründerånd». Dette prosjektet har en klart uttalt bruk av historie rundt Christian Frederiksens industrieventyr på Melbu. Dette prosjektet vil være hoved-objekt for analysen perioden 2012 fram til i dag. I tillegg vil det være naturlig å se på historiebruken rundt Christian Frederiksen i de foregående nærmiljøprosjektene som er forløpere til dagens «Melbuprojekt». Disse prosjektene inngår i den såkalte «Melbuprosessen», som Lars Iversen har kalt perioden mellom 1970-1990. Denne prosessen omhandlet en vitalisering av lokalsamfunnet i form av nytenkning og restaurering av gamle kulturminner. Målet gjennom hele prosessen var å gjøre lokalsamfunnet bedre organisert og mer selvhjulpen⁵

I Gunnar Frederiksens tilfelle er det heller de manglende uttrykk for historien rundt han som blir tatt opp til drøfting. Oppgaven vil gjennom et tenkt undervisningsopplegg sette fokus på økonomisk kollaborasjon under andre verdenskrig, og hvilke følger dette kunne få for kollaboratørene, i dette tilfellet Gunnar Frederiksen. Et annet aspekt er hvilken betydning Gunnar Frederiksen fikk for det moderne livsgrunnlaget på Melbu, gjennom frysefiletfabrikken. Et viktig poeng i dette undervisningsopplegget er å nyansere den svart-hvite oppfatningen rundt Gunnar Frederiksen, og stille spørsmål om hvorfor han handlet som han gjorde. Hvilket handlingsrom hadde han, og hvilke motiver lå til grunn for samarbeidet med tyskerne? Det vil være et mål å få elevene til å reflektere over dette gjennom dette undervisningsopplegget.

Til slutt vil jeg gjøre en enkel komparasjon mellom bruken av Gunnar og Christians historie. Gitt oppgavens tidsrammer, har jeg ikke hatt mulighet til en større kvantitativ undersøkelse som analyserer elevers og andre samfunnsaktører sin historiebruk rundt de to mennene. Jeg

⁵ Lars Edvard Iversen and vitenskap Nordland akademi for kunst og, "Fra tilskuer til deltaker : om "Melbuprosessen" - en historie om nærmiljø- og stedsutvikling," (Melbu: Nordland akademi for kunst og vitenskap, 1994). s.7.

har heller ikke hatt mulighet til å finne ut av hvor godt historien rundt Frederiksen-mennene er kjent i samfunnet.

1.4 Presentasjon av relevant forskning og litteratur på feltet

Etter hva jeg har funnet ut, finnes det ikke noen avhandling som konkret analyserer historiebruk rundt Christian og Gunnar Frederiksens historie, eller lokalhistoriebruk på Melbu i det hele tatt. Denne oppgaven kan altså tilføre noe nytt på det historiedidaktiske feltet, og kanskje skape debatt, eller i hvert fall sette i gang en tankeprosess rundt hvordan man formidler historie i lokalsamfunnet. Oppgaven vil også reise noen spørsmål rundt hvordan man skal forholde seg til det vanskelige temaet «landssvik» i historieformidlingen. Vil dette temaet være «skadelig» for lokalsamfunnet? Historien om Gunnar Frederiksen er omtalt i for eksempel Hadsels bygdebok, men dette er ikke det mest tilgjengelige mediet for folk flest.

Det finnes litteratur i forbindelse med de nevnte nærmiljøprosjektene som har vært gjennomført på Melbu. Disse verkene har jeg brukt som referansepunkter i denne oppgaven.

Anne Helsets avhandling *Christian Frederiksen er død, Melbu lever!* er en analytisk beskrivelse av nærmiljøprosjektet på Melbu i Vesterålen, basert på informantintervjuer våren 1986.

Denne avhandlingen tar for seg hvilken innvirkning Nærmiljøprosjektet på Melbu hadde på lokalbefolkningen i perioden 1983-1987. Dette prosjektet hadde som mål å vekke interesse og utvikling i eget lokalmiljø, med mål om å skape nye næringsveier. I dette prosjektet lå også restaurering av kulturminner etter Christian Frederiksens dager. I tillegg satte man fokus på å få bygget ut informasjonskanaler i lokalsamfunnet. På bakgrunn av dette ble Melbuposten, og Radio Melbu stiftet. Begge kanaler som formidlet lokalhistorisk stoff til samfunnet.

Melbuposten er også i dag en sterk formidler av Christian Frederiksens historie i samfunnet. Prosjektet var støttet av Statens nærmiljøutvalg.⁶ Bruk av historien rundt Christian Frederiksen er beskrevet i denne avhandlingen, som det framgår av tittelen, selv om det ikke er hovedfokuset. Helset poengterer imidlertid at bruk av lokalhistorien har vært et bevisst virkemiddel for å styrke samhold og identitetsfølelse gjennom prosjektet.⁷ I så måte representerer denne avhandlingen tidligere forskning på bruken av lokalhistorie på Melbu.

⁶ Anne Helset, *Christian Frederiksen er død, Melbu lever! : en analytisk beskrivelse av nærmiljøprosjektet på Melbu i Vesterålen, basert på informantintervjuer våren 1986 : etter oppdrag fra Statens nærmiljøutvalg*, vol. 1988:115, Forsøk og forskning i lokalsamfunn (Oslo1988), s.8.

⁷ Ibid., s.74.

Helsets analytiske beskrivelse er interessant for min del, da jeg får et innblikk i hvordan historien rundt Christian Frederiksen har vært gjenstand for bruk i et lignende prosjekt som det pågående prosjektet «I Christian Frederiksens gründerånd». Dette gir meg referanserammer og sammenligningsgrunnlag for å se om denne bruken kan finnes i dagens prosjekt.

Det andre skriftlige bidraget som beskriver nærmiljøprosjektene på Melbu, er Lars Edvard Iversens *Fra tilskuer til deltaker: Om «Melbuprosessen»- En historie om nærmiljø og stedsutvikling*, som kom ut i 1994.

Denne boken beskriver også nærmiljøprosjektene fra 1983-1987 og 1988-1990, men ser også på lokale initiativer og stedsutviklingsprosesser i et større perspektiv. Iversen skriver at «Melbuprosessen» er noe som pågår i perioden 1970-1990 på Melbu.⁸ Iversen poengterer også at den lokalhistoriske forankringen er en svært viktig drivkraft i prosessen. Iversen hevder også at det i denne prosessen skjer en oppblomstring av interesse rundt Melbus lokalhistorie, da spesielt Frederiksens gullalder. Denne interessen for lokalhistorien blir også et viktig fundament for lokalsamfunnet som i dårlige tider trenger framtidstro, basert på stedets rike fortid.⁹ Lars Edvard Iversen er selv en av ildsjelene som blant annet har vært meget tungt involvert i nærmiljøprosjektene og byggingen av samfunnshuset. Dette skriftet gir meg også innsikt i hvordan Christian Frederiksens industrihistorie har vært gjenstand for bruk i Melbusamfunnet i tidsrommet 1970-1990.

Jan Bjarne Bøe, og Kjetil Knutsen, gir en svært god innføring i hva historiebruk er, hvordan historien kan brukes og hvorfor aktører bruker historien til spesifikke formål¹⁰. Samtidig gir boka innsikt i hvordan sted og identitet er knyttet sammen med lokalhistorie som bakgrunn. I denne boken beskriver Bøe og Knutsen hva som kjennetegner de ulike typer historiebruk. Forfatterne gir en god beskrivelse av hva eksistensiell/identitetsskapende, moralsk, underholdene/kommersiell og ikke-bruk av historien kjennetegnes ved. Dette er noe som er veldig sentralt for min oppgave, og er kunnskap jeg trekker veksler på i denne oppgaven.¹¹ Disse begrepene utgjør selve fundamentet for analysen jeg gjør av historiebruken knyttet til de to Frederiksen-mennene.

⁸ Iversen and Nordland akademi for kunst og, "Fra tilskuer til deltaker : om "Melbuprosessen" - en historie om nærmiljø- og stedsutvikling," s.7.

⁹ Ibid., s.15-21.

¹⁰ Jan Bjarne Bøe and Ketil Knutsen, *Innføring i historiebruk* (Kristiansand: Cappelen Damm høyskoleforl., 2012), s.6-7.

Ola Svein Stugu gir også et godt innblikk i hva historiebruk er og hvilke bruksområder historia har og har hatt i fortida¹². I tillegg fokuserer begge verkene på begrepet historiebevissthet, som er et veldig viktig tema når man behandler historiefaget i skolen. Historiebevissthet handler om hvordan mennesker forholder seg til tidsdimensjonene. Ved å være bevisst på at man selv er både historieskapt og historieskapende, kan fortida forklare nåtida og skape perspektiver på framtida. Gjennom de siste års læreplanverk har dette begrepet blitt særlig vektlagt i undervisningen.¹³

*Den vanskelige historien*¹⁴ problematiserer hvordan man skal forholde seg til vanskelige historiske temaer. Boka er et resultat av Agderseminaret i 2011 hvor flere historikere foreleste over temaet *Den vanskelige historien- erindring og glemsel*. Blant annet en utstilling ved Telemark museum, som omhandlet Vidkun Quisling, behandlet i boka. Dette er et felt min egen oppgave også vil være innom. Det er derfor veldig interessant å se hvilke tanker man hadde rundt den kontroversielle utstillingen og hvilke beslutninger som ble fattet. Dette er tankegods jeg kunne spinne videre på i min analyse rundt bruken av Gunnar Frederiksens historie som NS-medlem og anklaget for landssvik. Ved å få et innblikk i hvilke overveielser man gjorde i arbeidet med denne utstillinga, ble jeg selv oppmerksom på hvilke spørsmål man må ta hensyn til i arbeidet med vanskelig historie. Dette verket setter fokus på at også vanskelig historie bør formidles, noe som er et viktig poeng i seg selv. Dette ble relevant for min oppgave, siden jeg skulle lage et undervisningsopplegg basert på Gunnar Frederiksens historie, som jeg mener er offer for glemsel.

I den siste delen av oppgaven min ser jeg på hvorfor lokalhistorie bør brukes i skoleverket. Førsteamanuensis og mangeårig leder av landslaget for lokalhistorie, Kjell Fossen, belyser i en fagartikkel om lokalbasert læring, hvilke positive ringvirkninger bruk av lokalhistorie i undervisningen kan føre med seg. Som det framgår av tittelen er identitetsdannelse et viktig biprodukt av lokalbasert læring i historiefaget. Gjennom kjennskap til egen lokalhistorie vil elevene føle nærhet og tilhørighet til eget lokalsamfunn.¹⁵ Ved å gjøre seg kjent med lokalsamfunnets verdier og tradisjoner gir det elevene selv mulighet til å utvikle egen identitet. Fossen argumenterer også for at denne prosessen vil gi elevene mulighet til å utvikle

¹² Ola Svein Stugu, *Historie i bruk*, Utsyn & innsikt (Oslo: Samlaget, 2008), s.9-11.

¹³ Ibid., s.128.

¹⁴ Bjørg red Seland, *Den Vanskelige historien: Agderseminaret 2011* (Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforl., 2012), s.79-91.

¹⁵ Fossen Kjell, "Identitetsdannelse og lokalbasert læring i historiefaget," *Historisk tidsskrift* 84, no. 03 (2005): s.484.

historiebevissthet. Ved å kjenne til lokalsamfunnets fortid, vil elevene i større grad forstå sin samtid, og dermed være bedre stilt til å forstå framtidens utfordringer og muligheter¹⁶.

1.5 Kilder

Jeg har hatt nytte av å se på tre bøker som setter Christian Frederiksen inn i nasjonal og regional sammenheng. Disse tre bøkene er Asbjørn Jaklins, «*Nordlendinger til tusen*», Universitetsforlagets biografisamling «*Portretter fra Norsk historie*» og Haavard Hanssens kåserisamling, «*Nordnorske konturer og profiler*». Ingen av disse bøkene er skrevet på 2010-tallet, men jeg har valgt å ta dem med for å trekke større sammenhenger til bruken av historien rundt Christian Frederiksen.

I tillegg har jeg sett på avisa Nordlands Nytt, som i 1930 gir ut en samling av minneord knyttet til Christian Frederiksens bortgang. Denne kilden representerer historiebruken som kommer til uttrykk ved hans bortgang.

Museum Nord i samarbeid med andre lokale aktører, startet i 2012 opp et prosjekt kalt «I Christian Frederiksens gründerånd». Sentralt i mitt arbeid står en analyse av hvordan historie er brukt i dette prosjektet. Prosjektet har blant annet som mål å ivareta plassens kulturarv og stimulere til næringsutvikling. Dette prosjektet er noe av inspirasjonen til denne oppgaven, da det står som et veldig tydelig eksempel på hvordan historie brukes i samtiden til forskjellige formål. En nærmere historiebruk-analyse av dette prosjektet er noe jeg gjør i denne oppgaven.

I forlengelsen av dette vil jeg som alt nevnt ta et blick tilbake på et tidligere nærmiljøprosjekt på Melbu fra perioden 1983-1987 som ble statlig finansiert av Statens Nærmiljøutvalg, hvor kulturarven fra Christian Frederiksen også er belyst og brukt aktivt i en identitetsskapende prosess. I perioden 1988-1990 pågikk dessuten Kommunaldepartementets prosjekt om Privat tjenesteyting i distriktene, på Melbu. Dette er et lignende prosjekt hvor stedsutvikling stod sentralt.¹⁷ Begge disse prosjektene inngår i det som i ettertid har blitt kalt «Melbuprosessen», hvor stedsutvikling og stimulering til nytenkning stod sentralt. I denne perioden blomstret en interesse for stedets rikholdige industrihistorie. I så måte inngår også «I Christian Frederiksens gründerånd» i en forlengelse av «Melbuprosessen».

Sommer-Melbus jubileumsår i 2013 er også et godt analyseobjekt. I brosjyren for Sommer-Melbu 2013, lanserer man prosjektet «I Christian Frederiksens gründerånd», og man trekker

¹⁶ Ibid., s.485.

¹⁷ Iversen and Nordland akademi for kunst og, "Fra tilskuer til deltaker : om "Melbuprosessen" - en historie om nærmiljø- og stedsutvikling," s.7.

linjer tilbake til Frederiksens tid. «Melbu er et lite sted med store ambisjoner, noe det har vært siden Frederiksens tid.»¹⁸ Sommer- Melbu som institusjon er en viktig formidler av historien rundt Christian Frederiksen. I denne oppgaven er det jubileumsåret 2013 som vil bli analysert, siden prosjektet blir lansert dette året, men også med et lite skråblikk på Sommer-Melbu som institusjon og formidler av kulturarven rundt Frederiksen.

Skolen er samfunnets kanskje aller største formidler av historie¹⁹, og er derfor en sentral institusjon å gå etter i sømmene når man skal analysere historiebruk. Jeg må altså finne ut av hvordan skolene i nærmiljøet bruker historien rundt familien Frederiksen, da særlig historien rundt patriarken Christian, men også hans sønn. Mine antagelser er at ingen av dem blir brukt i særlig stor grad, men det blir interessant å finne ut av hvorfor dette i så fall er tilfelle. Hvis de bruker dette i undervisningen, vil det bli interessant å se hvordan dette blir gjort. Jeg vil basere meg på intervjuer av lærere ved den lokale barne- og ungdomsskolen.

1.6 Metode/teori

I denne oppgaven har jeg gjennomført kvalitative intervjuer med ulike aktører fra lokalsamfunnet på Melbu. Jeg intervjuet en lærer og en museumsrepresentant. I tillegg intervjuet jeg en lokalhistoriker som også er engasjert i det lokalhistoriske tidsskriftet, Melbuposten. Dette er altså metoden som vil bli benyttet i den delen av oppgaven som konkret går på hvorfor man skal bruke lokalhistorie i skolen. Gjennom intervjuer ville jeg få et inntrykk av hvordan Christian Frederiksens industrieventyr blir formidlet i skolen og museet. Jeg var også interessert i å finne ut av hva representantene fra skolen og museet mente var argumentet for å formidle denne historien.

Ved å intervju noen skaper man en ny kilde i seg selv. Når man forholder seg til muntlige kilder er det visse kriterier man må passe på. Det er veldig viktig å gjøre et godt forarbeid, før man setter i gang et intervju. Spørsmålene må være åpne og man må være bevisst på at minner er komplekse og fort kan erindres feil.²⁰ I tillegg må man være bevisst sin egen rolle som intervjuer. Det er mulig at man som intervjuer bevisst, eller ubevisst, påvirker svarene til intervjuobjektet. Dette kan skje enten ved formulering av spørsmål, eller at intervjuobjektet føler seg presset til å svare noe de føler intervjueren forventer.²¹

¹⁸ Melbukontoret og Nordland Akademi, "Festivalavis Sommer-Melbu 2013," http://www.ifil.no/aviser/vol_p74/#1/z.s.6

¹⁹ Knut Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*, 2. utg. ed. (Oslo: Universitetsforlaget, 1999), s.273.

²⁰ Ibid., s.196.

²¹ Ibid.

I mitt tilfelle var intervjuene av en veldig uformell art. Dette skyldtes at jeg hadde kjennskap til intervjuobjektene fra før av. Det kan tenkes at intervjuobjektene derfor ønsket å hjelpe meg med å gi svar, som kunne passe til min problemstilling og dermed passe inn i oppgaven. Dette kan ha lagt «føringer» på svarene deres.

Kildene måtte analyseres for å finne de ulike uttrykk for historiebruk. Det vil være nødvendig at jeg ved nærlesning tolket kildene, for å finne uttrykk for bestemte former for historiebruk. Jeg måtte finne ut hvilke hensikter aktørene kunne ha ved å benytte seg av bestemte deler av historien.²²

I tillegg til å analysere historiebruk rundt Frederiksen-mennene ville jeg se på hvilke muligheter som ligger i et undervisningsperspektiv. Det er spesielt historien rundt Gunnar Frederiksen jeg var interessert i å ta tak i, siden dette er en historie jeg mener er underkommunisert i lokalsamfunnet. Metoden blir å lage et tenkt undervisningsopplegg knyttet til Gunnar Frederiksens historie. I denne sammenheng er jeg avhengig av å forholde meg til læreplanmål og didaktiske prinsipper, for å lage et gjennomtenkt opplegg for en klasse på ungdomstrinnet.

Helt til slutt ville jeg også gjøre en liten drøfting rundt de to mennenes historier, og se på hvordan den ene kan ha farget den andre.

1.7 Hva er historiebruk?

Hele denne oppgaven er tuftet på historiedidaktisk tankegods. La oss først se på begrepet historiebruk. Hva er det? En historiker leter etter hva som skjedde en gang i fortida. Når han har funnet ut dette, vil han prøve å forstå hvorfor dette skjedde, for deretter å sette det inn i en historisk kontekst. Han vil lete etter årsaker til hvorfor dette fenomenet oppstod og hva det betød for samtiden og ettertiden. Dette er ikke det man leter etter når man jobber med historiebruk.²³

Det er hvordan man benytter seg av historien i nåtid, som er essensen i studiet av historiebruk. Man ser altså på hvordan man i samtid benytter seg av fortiden. Dette kommer til uttrykk for eksempel gjennom hvordan man velger å framstille en historisk hendelse. Vi mennesker er tilbøyelige til å sile ut det vi ikke liker i en fortelling, og heller skyve fram det vi liker. Noen

²² Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*, 183-84.

²³ Bøe and Knutsen, *Innføring i historiebruk*, s.15.

ganger passer ikke historien helt til et ønsket formål, da kan det være fort gjort å tilpasse historien slik at den gjør det. Dette kan i ytterste konsekvens ende i et galt bilde av fortiden.²⁴

Historiebruk kan identifiseres ved hjelp av følgende spørreord; Hvem, hva og hvordan? Hvem er aktørene bak bruken av en historiefremstilling? Hva bruker de denne framstillingen til, og hvordan gjør de det? I et samfunn kommer historiebruk til uttrykk gjennom mange kanaler. Minnesmerker, jubileer og museumsutstillinger er eksempler på hvordan samfunnsaktører benytter seg av historiske personer eller hendelser for å oppnå et formål.²⁵

Historiefaget har tradisjonelt sett vært spesielt knyttet til nasjonsbygging. I den sammenheng har politikere eller konger ofte vært brukere av historien i den hensikt å skape legitimitet for nasjonalstatens oppkomst. I slike tilfeller har ofte fortellingen om nasjonens framvekst vært tuftet på mytiske fortellinger, som i mange tilfeller ikke har vært basert på kildemateriale. Disse opphavsmytene har hatt som funksjon å legitimere staters oppkomst, men også peke på verdier som innbyggerne i nasjonalstaten har til felles. Nasjonsbyggerprosjektene har altså også vært opptatt av å skape en felles identitet til innbyggerne sine, noe som binder dem sammen i et minnefelleskap og som skiller «oss» fra «dem». Dette har vært svært problematisk i land hvor opphavsmytene er av etnisk karakter og dermed setter enkelte folkegrupper utenfor kategorien som skal legitimere nasjonstilhørighet.²⁶ Dette er ikke noe vi skal forfølge videre i denne oppgaven, selv om lokalhistorie også kan ses på som et «nasjonsbyggeprosjekt» i lokal skala.

Andre eksempler på historiebruk er dokumentarer, historisk fiksjon eller drama og ikke-vitenskapelige tidsskrift. Bygninger kan fungere som historiske bruksobjekter. Vi omgir oss med historie hver dag hele tiden, både i lokalsamfunnet og på nasjonalt nivå. Bevisst eller ubevisst spiller fortolkninger av historien inn i våre daglige liv. Vi blir bombardert av inntrykk som omhandler fortiden hele tiden. Både i det offentlige rom, men også gjennom mediebildet. I mange tilfeller er denne offentlige historien vi omgir oss med ikke oppkonstruert med hensikt om å formidle historie på noen spesiell måte. Mens andre ganger er det nettopp det som er tilfelle.²⁷

Historiebruk er et mangslungent felt, som har sitt opphav fra flere forskjellige fagfelt. Dette kan føre til at fagfeltet virker noe uangripelig, men visse begreper er mer framtrædende i faget,

²⁴ Ibid., s.19.

²⁵ Ibid., s.17-19.

²⁶ Stugu, *Historie i bruk*, s.53.

²⁷ Ludmilla Jordanova, *History in practice*, 2nd ed. ed. (London: Hodder Arnold, 2006), s.130.

enn andre. Historiekultur er ett av disse begrepene. Historiekultur er et begrep som omhandler hvordan institusjoner og lokalsamfunn forholder seg til historiske gjenstander, skikker og andre historiske spor i samfunnet. Disse historiske sporene i samfunnet, skaper det vi kaller historiebevissthet. Man knytter sammenhenger mellom fortida og nåtida, noe som gjør oss i stand til å forvente noe av framtida. Historien vi omgir oss med i det daglige liv, er med på å forme oss som mennesker.²⁸

Historiekulturen kan anvendes til ulike formål, og det er her historiebruk som begrep kommer inn. Når man reiser minnesmerker og feirer jubileum er man inne på historiebrukens felt. Da er man interessert i å trekke fram visse elementer med personen, eller objektet som skal hedres, og på den andre siden, glemme de sidene som ikke passer inn i fortellingen man vil formidle. Hva som huskes og hva som glemmes er sentralt i studiet av historiebruk. Minnesmerker og historiske artefakter spiller inn på hva som huskes og ikke minst hva som glemmes. Når det reises et minnesmerke, konstrueres det også samtidig et forestilt felleskap av erindringer. Man har på denne måten et slags manus for hva man skal huske, og det blir noe felles et samfunn kan enes om, noe som også er nært knyttet til identitet. Men det er ikke dermed sagt at hvert enkelt individ, husker det samme likevel.²⁹

Som vi har vært inne på er identitet og stedstilhørighet er sterkt knyttet til historiebruk. De aller fleste mennesker knytter sterke bånd til et sted. Hvor ofte lengter man ikke tilbake til hjemstedet hvor man opplevde sine fineste barndomsminner? Man knytter sterke følelser og bånd til stedet- slik at det nesten kan føles som om stedet har en egen identitet og personlighet.³⁰ Men i tillegg gir stedet oss identitet, gjennom historien. Ved at vi har faste holdepunkter i fortida, kan vi orientere oss i nåtida. Mange historikere vil argumentere for at ved å belyse ei felles historie vil man kunne skape større engasjement rundt det felleskapet man skriver om. Det er en fellesnevner for alle kollektive grupper at man ønsker stolthet og legitimitet knyttet til sitt opphav.³¹

²⁸ Bøe and Knutsen, *Innføring i historiebruk*, s.16.

²⁹ Ibid., s.42-43.

³⁰ Ibid.

³¹ Stugu, *Historie i bruk*, s.35.

1.8 Typer historiebruk

Som vi har vært inne på er det en aktør bak bruken av historien, som er ute etter å oppnå et tilsiktet mål. Her skal jeg presentere de ulike typer historiebruk som vi vil treffe på senere i denne oppgavens analyse-kapittel.

Den eksistensielle historiebruken er et eksempel på en type historiebruk vi møter i vårt daglige liv og bunner i et behov for å minnes. Dette gir oss som mennesker et eksistensielt fundament- et holdepunkt i tilværelsen. Denne historiebruken kommer til sterkt uttrykk i samfunn som er levende engasjert i egen tradisjon og kulturhistorie. Bøe poengterer at den eksistensielle historiebruken ofte kommer sterkt til uttrykk når samfunn opplever ytre forandringer.³²

Moralsk historiebruk kjennetegnes ved at man gjennom å ta utgangspunkt i hendelser, eller historiske personer, framhever sider ved disse og bruker dem som eksempler man vil etterfølge. Det er typisk at man ved en slik historiebruk vektlegger verdier og handlemønstre fra fortiden, som man ønsker å bygge videre på i sitt samtidige samfunn.³³ Det tvert motsatte kan også være tilfelle når man snakker om moralsk historiebruk. Man kan ha et ønske om å ta avstand fra historiske personer, tema eller holdninger. Da blir historien brukt som avskrekkende eksempel.

Ikke-bruk av historien er også en type historiebruk. Som navnet tilsier, er det snakk om fortielse av historien. Et typisk eksempel er fjerning av minnesmerker, og at man ikke lar enkelte historiske personer eller elementer være med i minnefelleskapet. Dette skjer ofte i forbindelse med krig, hvor taperne eller svikerne blir utelatt fra historien.³⁴

Disse typene historiebruk er noe vi skal se nærmere på i denne oppgaven gjennom analyse av historiebruken rundt Christian og Gunnar Frederiksen. De presenterte historiebruk-kategoriene framstår klare og tydelige i dette tilfellet.

³² Jan Bjarne Bøe, *Å lese fortiden : historiebruk og historiedidaktikk* (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2006), s.20.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid., s.21.

Kapittel 2. Frederiksen-familien på Melbu

2.1 Christian Frederiksen

Christian Frederiksen ble født 31. august 1865, på Melbo, som stedsnavnet ble skrevet på den tida.³⁵ Han var den nest eldste av åtte søsken. Hans far Andreas Frederiksen stammet fra Røros, hvor slekta hadde vært involvert i kobbergruvedrift. Andreas Frederiksens stamfar, Hans Aasen, var faktisk mannen som ble kreditert æren for at gruvedriften kom i gang på Røros. Anders Frederiksen flyttet nordover allerede i ung alder, og etter et opphold i Hammerfest, havnet han på Melbo. Dette skjedde tidlig på 1850-tallet. Her fungerte han som handelsfullmektig til enken etter Erich Coldevin, Sara Coldevin. I begynnelsen av 1860-tallet ble Andreas Frederiksen og Sara Coldevins datter, Gunhilda, smidd i hymens lenker.³⁶

Christians morfar, Erich Coldevin, var av godseierslekta Coldevin, som kom fra Dønnes på Helgeland. Han var handelsmann, men var også involvert i gårdsdrift og veibygging. Han skal ha vært den første i fogderiet som fikk innlagt vann i huset. På 1830-tallet hadde Coldevin kjøpt handelstedet Melbo, og kort tid etterpå førte han opp den karakteristiske Hovedgården, som står nærmest uforandret den dag i dag. Christian Frederiksen hadde altså gode gener å slektes på, når det gjaldt visjoner og handlekraft, noe han som ung mann lærte seg å utnytte.³⁷

Som 12 år gammel gutt ble Christian sendt til Bergen for å gå ved Edvard Hambros skole. Her opparbeidet han seg et godt nettverk med forretningsforbindelser og gode venner som han skulle beholde livet ut. Edvard Hambro og hans sønn, Carl Joachim Hambro, ble nære venner av Frederiksen.³⁸

I 1883 omkommer Anders Frederiksen på havet. Sønnen Christian er bare 17 år, men han var seg sitt ansvar bevisst og gikk rett inn i farens forretninger. Sammen med sin mor hadde han ansvar for handelstedet og gården. Forretningene gikk ikke spesielt godt og egenkapitalen var beskjeden. I 1890 er Christian klar for å tre inn i ekteskapet. Hans utkårede var Maren Berg, hans tremenning og datter av handelsmannen Lars Berg fra Svolvær. Maren beskrives som en veldig dyktig husmor, som ofte var vertinne for store selskap i Hovedgården. Deres

³⁵ Senere blir stedsnavnet omskrevet til Melbu, som det heter i dag.

³⁶ Haavard Hanssen, "Nordnorske konturer og profiler," (Trondheim: Rune, 1978). s.134-35.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid., s.136.

ekteskap skal ha vært av den lykkelige sorten, og de fikk hele 12 barn. Folketellingen i 1891 avslører at det bodde i alt 77 mennesker på Melbo fordelt på 15 husholdninger. Av disse var 7 stykker husmenn. De fleste av disse menneskene drev med håndverk. De var murere, tømrere, garvere, skomakere og malere. Mange av disse menneskene skulle siden bli en del av den kommende moderne arbeiderklasse som vokste fram som et produkt av omskapingen av Melbu.³⁹

I årene som følger trer Christian Frederiksen fram som en mann med visjoner og tanker for teknologisk utvikling. Handlekraft skorter det heller ikke på hos unge Frederiksen. Ved slutten av 1880-årene blir Frederiksen introdusert for en av samtidas store teknologiske nyvinninger, nemlig telefonen. Dette inspirerer han, og like etterpå står han i spissen for å få laget telefonforbindelse mellom Melbo og naboplassen, Stokmarknes. I 1892 blir han som 25-åring formann i direksjonen for Vesterålens dampskibsselskap. I dette vervet gjør han en betydelig innsats for å holde liv i selskapet, særlig når det butrer imot. Gjennom sine kanaler til regjeringen skaffer Frederiksen et betydelig lån til selskapet, hvor staten stod som garantist.

Utover 1890-årene starter en eventyrlig periode på Melbo. Både fisket og jordbruket effektiviseres og nye teknologiske løsninger blir introdusert. I 1891 står Frederiksen i spissen for opprettelsen av et meieri. Han får med seg bønder i området, og sammen får de meieriet realisert. Dette meieriet blir et av de første i landsdelen. Frederiksen viste seg å være en mester til å få gjennomslag for sine planer og han kunne kunsten å skaffe seg støttespillere. Dette er et mønster man kan finne i samtlige prosjekter han involverer seg i.⁴⁰

I årene framover skyter industrireisingen fart på stedet. I 1892 opprettes Nordlands Aktieuldspinderi. Frederiksen har et ønske om å foredle ullen på hjemplassen, i stedet for å sende alt sørover, slik man hadde gjort før. Han går sammen med bøndene i samtaler og resultatet blir et eget spinneri. Driften blir en stor suksess, og to fabrikker til blir opprettet. En i Gausvik på Hinnøya, og en på Bertnes i Salten. Etter hvert blir alle fabrikkene slått sammen til et felles konsern, Nordlands Forende Uldvarefabrikker. Hovedsetet blir på Melbo.⁴¹

³⁹ Arne Pettersen and vitenskap Nordland akademi for kunst og, *Fra Melbus historie: fra storgård til industristed : sosiale og politiske spenninger og motsetninger i industrialismens barndom 1890 - 1930* (Melbu: Nordland akademi for kunst og vitenskap, 1992), s.32-33.

⁴⁰ Hanssen, "Nordnorske konturer og profiler," s.137.

⁴¹ Ibid., s.138.

Videre følger en rekke større og mindre foretak hvor Frederiksen er involvert. I 1893 ser A/S Nordkap dagens lys. Gjennom grundig risikoplanlegging, og i samråd med fagkyndige folk, bestemmer Frederiksen seg for å satse på nok en fabrikk. Dette var også et trekk i samtlige av de geskjefter han involverte seg i. Denne fabrikk skulle primært produsere såpe og kaffetilsetning. Men fabrikk skulle også produsere egen blikkemballasje til såpen de solgte. Fabrikk befinner seg i et hardt marked, men hevder seg etter hvert godt, og såpen blir distribuert sørover i landet også.⁴²

Men Frederiksen hadde også et hjerte for fiskeriet, og ville også drive industri i denne sektoren. I 1897 var Aktieolieklæderfabriken Fram klar til å starte produksjon av oljeklær. Melbu og omland var et fiskerisamfunn, og derfor var det vel liten tvil om at det fantes et marked for vanntette arbeidsklær. Det var store sildeforekomster i regionen på slutten av 1800-tallet, noe som førte til gode tider i fiskeriet. I tillegg førte dette til en modernisering av næringa, og den moderne havfiskeflåten ble bygget kraftig ut. Dampskipsflåten tok over langs kysten og effektiviserte og moderniserte fisket. Selvsagt var Frederiksen også involvert her.⁴³ Han opparbeidet seg en flåte av skip som bestod av ti fiskedampere, tre ishavsskuter og flere motorkuttere. Men for å tilrettelegge for det moderne fisket på best mulig måte, måtte også havne- og kaianlegget oppgraderes. Dette tok gründeren tak i.⁴⁴

Av større etableringer Frederiksen står for, må Neptun sildeoljefabrikk nevnes. Fabrikk står ferdig i 1910 og er den første i Norge som benytter seg av amerikanske skrupresser. Frederiksen er også eier i andre sildeoljefabrikker, blant annet Ægir på Island. Fabrikk på Melbu ble en forholdsvis stor suksess og sysselsatte 60 personer i 1920. Fabrikk levde videre gjennom mange årtier med nedgangstider og økonomiske problemer. I 1985 var det ikke lenger liv laga for fabrikk, og dørene stengte for godt.

Christian Frederiksens gründervirksomhet var av stor betydning for lokalsamfunnet. Selv om ikke de helt store resultater kunne oppvises, var industriforetakene svært viktige for sysselsettingen på stedet. Ved inngangen av 1900-tallet var over 100 personer involvert i arbeid ved et av foretakene. Stort sett alle foretakene holdt hjulene i gang over en lengre

⁴² Hovland, *Hadsel bygdebok : 1 : De bygde landet*, s.417.

⁴³ *Ibid.*, s.419.

⁴⁴ Jon Lie and Fin medarb Serck-Hanssen, *Væreiery og nessekonger: handelssteder mellom Rørvik og Varanger* (Horten: Olympia Press, 2008), s.245.

periode.⁴⁵ Arne Pettersen kaller Melbu anno slutten 1890-årene «et moderne kapitalistisk samfunn- i miniatyr»⁴⁶.

I tillegg til selv å ta initiativ til foretak, hjalp Frederiksen også andre til å starte opp bedrifter. Den store utviklingen som fant sted førte med seg store omveltninger på det ellers så rolige handelsstedet. Melbo fikk egen skole og avis, og innbyggertallet gikk kraftig opp. I 1890 bodde det ikke mer enn 77 mennesker på Melbo. I 1920 var innbyggertallet steget til rundt 1000 personer. Industrien og foretakene på plassen trakk til seg arbeidere fra fjern og nær, både inn- og utland. Frederiksen gikk med helt klare planer om å lage en moderne by av det tidligere handelsstedet.

Det er mange som hevder at uten Christian Frederiksens innsats, hadde nok aldri Melbo opplevd en slik industriell vekst. Ja, mange vil nok sågar hevde at den vekst som skjedde på Melbo, savner sidestykke i nordnorsk industrihistorie. Han sørget også for å opprette kanaler mot omverdenen, ved å knytte Melbo til ei godsroute som gikk innom europeiske havner. En av Frederiksens grunnholdninger var at man skulle utnytte lokale råstoffer på plassen, og dermed gjøre landsdelen og innbyggerne til en selvberget deltaker i handelslivet.⁴⁷

Etter Christian Frederiksens død i 1929 opplevde man de nedadgående strømmingene fra Europa, også på Melbo. All næringsvirksomhet på stedet fikk merke den økonomiske krise og nedgangstider var et faktum. Man hadde opplevd dårlige tider allerede tidlig på 20-tallet, men Christian Frederiksens gode navn og rykte hadde vært godt nok for kreditorene. De aller fleste bedriftene som hadde blitt skapt gjennom 1890-årene og framover overlevde ikke, og ved inngangen til andre verdenskrig var det bare noen få bedrifter som fortsatt var levedyktige. Storhetstida var over og ambisjonene om å bli en by ble skrinlagt og aldri tatt opp siden.⁴⁸

Men det lille handelstedet hadde gått gjennom et hamskifte, og med rivende industriell utvikling følger også sosiale og politiske omveltninger. Den nye arbeiderklassen organiserte seg, og en småborgerklasse vokste fram i løpet av de gode økonomiske år på Melbu. Til tider oppstod det også spenninger mellom Christian Frederiksen og arbeiderne, hevder Arne

⁴⁵ Hovland, *Hadsel bygdebok : 1 : De bygde landet*, s.420.

⁴⁶ Pettersen and Nordland akademi for kunst og, *Fra Melbus historie: fra storgård til industristed : sosiale og politiske spenninger og motsetninger i industrialismens barndom 1890 - 1930*, s.33.

⁴⁷ Lie and Serck-Hanssen, *Væreiery og nessekonger: handelssteder mellom Rørvik og Varanger*, s.246.

⁴⁸ Hovland, Andreassen, and Johnsen, *Hadsel bygdebok : 2 : Vi bygger videre*, s.166-67.

Pettersen. Men samtidig framholder han at forholdet mellom Frederiksen og arbeiderne ikke var avvikende sammenlignet med andre kapitalistiske samfunn. Forklaringsmodellen ligger snarere i kapitalismens egen natur- å skape merverdi.⁴⁹ Det sier seg selv at en framgangsrik og velholden industrigründer til tider vil kunne bli upopulær hos arbeiderklassen.

2.2 Gunnar Frederiksen

Etter farens død i 1929 var Gunnar for lengst utropt til «kronprinsen» av Melbu. Han var også en patriarkalsk skikkelse og forretningsmann, men ikke av samme kaliber som sin far. Etter farens død ville ikke Gunnar lenger bo i Hovedgården. Han flyttet inn i sitt «slott» på Riarhaugen, som han hadde fått bygget til seg og sin tidligere forlovede, Kirsten Flagstad. Den unge gullstrupen hadde tidvis oppholdt seg flere måneder på Melbu. Gunnars mor, Maren, var skyld i at Kirsten ikke ble værende på Melbu. Hun rådet Kirsten til å dra ut i den store verden og vise fram sitt talent.⁵⁰ Man kan vel trygt si at Flagstad gjorde rett i å forlate posisjonen som kommende «nessedronning», til fordel for en verdensomspennende sangkarriere.

Gunnar Frederiksen ble værende på Melbu. Dessverre skulle ikke hans tid på tronen skape like mye entusiasme og framskrittstro, i hvertfall ikke de første årene etter farens død. Gunnar måtte kjempe med nebb og klør for å sikre sin egen framtid, men også lokalsamfunnets bedrifter. 1930-årene symboliserte Frederiksen-imperiets fall, og den livsgnist og framtidstro som hadde gjennomsyret samfunnet, ble kraftig svekket.⁵¹

Men Gunnar Frederiksen var likevel arvtaker av store eiendommer og bankene ville ikke slå han helt konkurs da det ville bety den sikre død for alt næringsliv på Melbu, noe som også ville ramme Hadsel Sparebank. Banken innvilget ham akkord i 1933, slik at han kunne beholde bedriftene Melbo Dampskibskai og Melbo Kul- & Saltkompani. Dette var helt avgjørende for at Frederiksen kunne sikre sin egen økonomi, noe som gav håp om at «kronprinsen» skulle følge i sin fars fotefar, og igjen blåse liv i Melbusamfunnet. Men han var helt avhengig av å få investorer med seg, da han ikke hadde finansielle muskler til å starte

⁴⁹ Pettersen and Nordland akademi for kunst og, *Fra Melbus historie: fra storgård til industristed : sosiale og politiske spenninger og motsetninger i industrialismens barndom 1890 - 1930*, s.92-93.

⁵⁰ Lie and Serck-Hanssen, *Væreiery og nessekonger: handelssteder mellom Rørvik og Varanger*, s.249.

⁵¹ Hovland, Andreassen, and Johnsen, *Hadsel bygdebok : 2 : Vi bygger videre*.

skape noe alene. Det var her Gunnar skulle få hjelp av fra et hold som senere skulle skaffe han problemer og farge hans ettermæle.⁵²

Gunnar oppholdt seg i Oslo hele våren 1940. I ærend som styreformann for sildeoljefabrikken Ægir på Island, skulle han gå i forhandlinger med et tysk selskap som i årevis hadde vært kjøper av sildeolje. Forhandlingene ble selvsagt avbrutt 9.april, men etter noe kaotiske dager ble forhandlingene tatt opp igjen. Dette var naturlig siden administrasjonsrådet var klare på at hjulene måtte holdes i gang. På samme tidspunkt befant det seg en stor andel tyske forretningsfolk fra fiskeribransjen i Oslo. De var der i forbindelse med den norsk-tyske handelsavtalen som hadde kommet i stand tidligere på året. Gunnar hadde allerede sterke bånd til Tyskland, noe han hadde fått i sin ungdom gjennom utdanning i blant annet Tyskland. Hans far sendte han utenlands, slik at Gunnar kunne lære seg hvordan fiskeribransjen fungerte ute i Europa. Han opparbeidet seg verdifull praksis, slik at han var i stand til å tre inn i farens bedrifter da han vendte hjem til Melbu i 1911. Gunnar holdt på sine bånd til Tyskland, og i 1923 kunne han smykke seg med tittelen visekonsul for Lofoten og Vesterålen.⁵³

Det oppstod etter hvert kontakt mellom Gunnar og en tysk representant for fiskeribransjen. Den tyske representanten var på jakt etter en samarbeidspartner til selskapet Hochseefischerei Andersen & Co, som hadde etablert seg som førende aktør innen fryseribransjen. Selskapet hadde anskaffet seg det topp moderne fabrikk- og fryseskipet DS «Hamburg» som nå skulle settes inn langs Norges kyst. Det var her Gunnar Frederiksens hjelpende hånd kom godt med. Fryseskipet trengte en lokal kjentmann som kunne fungere som bindeledd mellom skipet og de lokale fiskere, samt skaffe kjølelager langs kysten. Gunnar Frederiksen ble forespeilet denne rollen av Andersen & Cos direktør 27.juni 1940, men var først svært usikker på om dette var noe han ville engasjere seg i personlig, med de konsekvenser det kunne få for hans stilling.

Men Frederiksen innså etter hvert hvilke enorme muligheter som hadde åpnet seg for ham og hans framtid som forretningsmann. Frederiksen tok på seg ansvaret som forvalter for fryseskipet, og ymtet samtidig frampå at Andersen & Co gjerne kunne kjøpe Kjølehuset som lå på Melbu. Frederiksen så nå en mulighet til å vekke Melbus industri til liv igjen. Tanken om å komme seg inn i fryseribransjen hadde vært en del av Frederiksen-imperiets planer i et kvart århundre. Nå lå den store sjansen virkelig i dagen. Og denne sjansen skulle vise seg å bli ettertrykkelig mye større etter en skjebnefull dag i 1941. Andersen & Cos stolthet, fabrikk- og

⁵² Ibid., s.168.

⁵³ Ibid., s.176.

fryseriskipet «Hamburg», hadde seilt nordover og var nå klar for å starte opp driften. Skipet ble liggende i Svolvær, i anledning lofotfisket. Det skulle vise seg at timingen ikke kunne vært verre. 4.mars 1941 slo britiske styrker til mot Svolvær, og bombet blant annet fabrikkskipet «Hamburg». Det tyske fiskeriselskapet Andersen & Co stod nå uten produksjonsmidler. Nå hadde virkelig lykken stått Gunnar Frederiksen bi. Han foreslo raskt at tyskerne kunne etablere et landanlegg på Melbu, noe de også gjorde. I 1943 stod en helt ny og komplett filetfabrikk med dypfryseri og kjølelager klar til å starte produksjon. Fabrikken var bygget med et klart formål om at den skulle være drivverdig i lang tid framover, i motsetning til mange av de andre «tyskeranleggene».⁵⁴

Det var først under den tyske okkupasjonen at bruken av fryseteknologien i fiskerinæringa virkelig skjøt fart. Det hadde vært gjort spede forsøk i regi av staten for å vitalisere frost-filetproduksjon i Norge, men resultatene var av det moderate slaget. Under okkupasjonen ble det i tillegg til fabrikken på Melbu, opprettet tre andre fabrikker i regi av tyskerne. De lå i henholdsvis Bodø, Trondheim og i Hammerfest. Alle fabrikkene hadde som mål å produsere fiskefilet til den krigførende okkupanten.⁵⁵

Nå var Gunnar Frederiksen blitt direktør for en bedrift som skulle gå inn i den moderne fiskeindustrien. Han fikk nå gå inn i bransjen han hadde kompetanse og vilje til å drive forretninger i. I tillegg hadde han støttespillere med gode økonomiske midler og en sikker kjøper i tyskerne. Etter mange år med økonomisk nedgang og døende næringsvirksomhet i Frederiksen-imperiet, så det nå ut som om kronprinsen kunne tre fram fra skyggen av sin far.

56

Fabrikken på Melbu opplevde som de andre tyskeide fryseriene noe ujevn tilgang på råstoff. Dette førte til at produksjonen ved fabrikken varierte og dermed også behovet for arbeidskraft. Men når fabrikken driftet for full kapasitet, var det et betydelig behov for arbeidskraft. Fabrikken på Melbu kunne sysselsette 300 arbeidere, i ulike stillinger, i disse periodene. Til tross for høy arbeidsledighet i årene før krigen, skulle det vise seg vanskelig å fylle opp arbeidsstokken. Dette kan ha hatt flere årsaker, men Gunnar Frederiksens person har blitt nevnt som en. Det later til at fabrikken var en lite attraktiv arbeidsplass for lokalbefolkningen. Det at Frederiksen var norsk «stornazist», kan ha virket ekstra

⁵⁴ Ibid., s.177-78.

⁵⁵ Bjørn-Petter Finstad, *Norges fiskeri- og kysthistorie : B. 3 : En næring i omforming : 1880-1970* (Bergen: Fagbokforl., 2014), s.373.

⁵⁶ Hovland, Andreassen, and Johnsen, *Hadsel bygdebok : 2 : Vi bygger videre.*

avskrekkende på lokalbefolkningen. I ettertid har man også avdekket at det ble ført kampanjer som ville påvirke Melbufolk til å ha minst mulig å gjøre med Gunnar Frederiksen. Men det må også tas med i beretningen at befolkningsgrunnlaget på Melbu ikke var stort nok til å utgjøre en fullt oppsatt arbeidsstokk. Det bodde ikke mer enn rundt 1000 mennesker på Melbu på denne tida.⁵⁷

Inntrykket blant lokalbefolkningen av at Gunnar Frederiksen var en «stornazist», er ikke så vanskelig å forstå, når man ser hvilke personligheter som besøker ham på Melbu under krigen. I mars 1943 tropper Josef Terboven opp på besøk for å se på fabrikken, som nå har blitt et positivt symbol i den harde krigshverdagen. Besøket er en del av Terbovens inspeksjon i Nord-Norge, som samtidig fungerte som rekreasjonsreise for den nazistiske rikskommisæren. Under besøket inviterer Gunnar Frederiksen Terboven med følge til formiddags-te i hans villa på Riarhaugen. Videre utover våren strømmer det til med følger av tyske militære som alle blir vartet opp av en kry Gunnar Frederiksen og hans kone.⁵⁸

Selv om det til tider var vanskelig å få nok arbeidsfolk til anlegget, gjorde Gunnar forsøk på å tiltrekke seg folk med ulike lokkemidler. Dette gjorde han i stedet for å be om tvangsutskrevne arbeidere, noe man gjorde ved andre lignende anlegg. Mat og nytelsesmidler var ikke lett å få tak i under okkupasjonsårene, og det var nok et lokkemiddel minst like ettertraktet som penger. Gunnar henvendte seg til ulike instanser hos okkupasjonsmakta i håp om å få bedret tilgangen på rasjoner og andre goder til sin arbeidsstokk. Etter hvert fikk han forhandlet seg til bedre tilgang på sigaretter, sirup, kaffe og mel. I 1943 innvilget tyskerne like god forpleining til arbeideren ved fabrikken som soldatene i Wehrmacht fikk. Dette hadde vært et mål for Gunnar å få til. Det virket som om problemet med arbeidsstokken etter hvert løste seg, selv om det i 1944 ble rapportert at det var en for liten andel kvinnelige arbeidere.⁵⁹

Likevel var det stadig skjær i sjøen for drifta ved fabrikken. Høyt sykefravær og sabotasjeaksjoner var et voksende problem. Dette førte til at den tyske driftslederen Ferdinand Flor, ble stadig mer oppgitt over situasjonen, og la press på Gunnar Frederiksen og gav han beskjed om å ta hånd om situasjonen. Til slutt henvendte Flor seg til det tyske sikkerhetspolitiet (SD), hvor han la fram sine mistanker om sabotasje. Både behandlingen av

⁵⁷ Ibid., s.182-83.

⁵⁸ Ole Jørgen Lehmann, "Herrefolk i Hadsel " *Hofdasegl* 44, no. 45 (2000): s.234.

⁵⁹ Hovland, Andreassen, and Johnsen, *Hadsel bygdebok : 2 : Vi bygger videre*, s.183-84.

råvarene og maksinene ved anlegget skulle ha blitt utsatt for sabotasjeaksjoner. Dette førte til strengere kontroll ved fabrikanlegget, og SD tok kontroll over anlegget våren 1943. Fabrikken ble stadig besøkt av tyske myndigheter som ville kontrollere hva som foregikk der. Etter en hendelse hvor noen hadde gjort sitt fornødende i en av fiskekassene som ankom Tyskland, ble det også hyret en spion ved anlegget, som skulle rapportere til SD. Dette visste ikke direktør Gunnar Frederiksen om, og han var selv målet for spionasje-aksjonen. Det tyske sikkerhetspolitiet hadde liten tiltro til Frederiksen. Dette framkommer spesielt i en uttalelse gjort av sjefen for det tyske sikkerhetspolitiet, Hammerbeck. Han mente at Frederiksen var både britiskvennlig og kun ute etter å mele sin egen kake og ellers arbeidet for norske interesser. Hammerbecks mistanker var så sterke at en spion ble tilsatt ved fabrikk på Melbu, for å overvåke både arbeiderne og Gunnar Frederiksen. Men etter bare 14 dager inn i spionoppdraget ble vedkommende avslørt.⁶⁰

Gunnar Frederiksens filetfabrikk skal ha vært en lønnsom fabrikk, som produserte kvalitetsvarer. I løpet av tidsrommet 1942-45 anslår man at fabrikk produserte rundt 10 millioner kilo fisk. Dette utgjorde 50 millioner middagsporsjoner med fisk, som ble solgt til okkupasjonsmakta, Tyskland. Økonomien gikk strålende allerede fra første filet var skåret. Regnskapene viste positive tall og overskuddet ble brukt til blant annet å avskrive gjeld på anlegg og maskiner. Det samlede overskuddet fra fabrikkens driftsår kom opp på betydelige 4,8 millioner kroner. Den gode lønnsomheten dryppet også på Gunnar Frederiksen selv. I 1944 mottok Gunnar Frederiksen en direktørlønn på 60 000 kroner noe som i dag kanskje ikke høres så mye ut, men sett i forhold til lønna til andre funksjonærer i selskapet, var beløpet betydelig.⁶¹

Det noe spesielle med fabrikk på Melbu, var at fabrikk ikke bare stod fri for gjeld men også hadde moderne utstyr i 1945, da okkupasjonsmakta kapitulerte. Ved de andre anleggene var det ofte private tyske aktører som leide ut utstyr og anlegg. På Melbu sto derimot en filetfabrikk klar til videre produksjon i norsk tjeneste. Gunnar Frederiksens engasjement for å få fabrikk til Melbu, ble i hvert fall i noen grad satt pris på etter krigen. Lokale tungere påpekte at Frederiksen hadde «reist et merke som står.» Dette var noe han i hvert fall kunne æres for. Gunnar Frederiksens videre skjebne ble likevel alt annet enn ærefull. Etter krigen ble det reist landssviksak mot ham. Tiltalepunktene var økonomisk kollaborasjon med fienden og medlemskap i Nasjonal Samling. Frederiksen-navnet var nå dratt ned i søla, og kampen for å

⁶⁰ Ibid., s.186.

⁶¹ Ibid., s.187.

bli like aktet og respektert som sin far, var tapt. Gunnar Frederiksens navn ble for ettertiden forbundet med nazist og landssviker, i motsetning til sin far gründeren og industrimannen. 6.januar 1948 dør Gunnar Frederiksen før landssviksaken hans kommer opp for retten.⁶² I lokalavisa Vesterålens Avis trykkes kun en liten notis om at han er død og tidspunkt for begravelsen. Noen minneord om han blir ikke trykket, til det var det nok et for anstrengt forhold til hans rolle under krigen.⁶³

Det hersket en klar oppfatning både på Melbu og omland at Gunnar Frederiksen var en av få landssvikere av meget stort format i Nord-Norge. Likevel finnes det litteratur som peker i en litt formildende retning, når det gjelder Gunnars ettermæle. Ole Jørgen Lehmann har i sin artikkel «Herrefolk i Hadsel» belyst hvordan Gunnar kjempet for å holde liv i nessekongedømmet Melbu.

Ved hans grav kan man i ettertid si at han i teknisk forstand nok kunne dømmes for å ha tatt feil side i Norges frihetskamp, men han svek aldri noen sinne sitt eget nessekongedømme, Melbo, som egentlig kanskje var det eneste fedreland han kjente til og var glad i. Melbo-anleggene ble bygget for at Melbo skulle kunne bestå i framtiden- ikke for å særskilt å berike Gunnar Frederiksen. Det kan vi ikke komme bort ifra.⁶⁴

Denne artikkelen gjør et forsøk på å menneskeligjøre Gunnar. Likevel har jeg en mistanke om at det bildet som ble skapt av «landssvikereren» Frederiksen, har hatt sterkt grohold gjennom årenes løp, og fortsatt er det som sterkest farger den kollektive minnearven etter han.

⁶² Ibid., s.206.

⁶³ Lehmann, "Herrefolk i Hadsel " s.261.

⁶⁴ Ibid.

Kapittel 3. Bruk av Frederiksen-familiens historie

3.1 Bruk av historien om Christian Frederiksen

Som vi har sett tidligere, er det ingen tvil om at Christian Frederiksen var en mann som med rette skrev seg inn i historiebøkene. Men hvordan har historien rundt ham blitt forvaltet etter hans død, og i dagens lokalsamfunn? Hvilken historie er det som fortelles? Hvem står bak den, og hvilken hensikt skal fortellingen tjene?

Før vi går inn på hvordan Christian Frederiksens historie blir formidlet på Melbu i de senere år, skal vi se han i en litt større sammenheng og med et lite dypdykk i historien. Hvordan ble han omtalt i sin samtid? Etter hans død publiserer den lokale avisa «Nordlands Nyt» minneord fra landets presse. Det spares ikke på gode ord om gründeren. Hans evner som forretningsmann, men også som menneske blir framhevet. Han blir omtalt i store vendinger som «konge», «høvding» og med lignende hedersbetegnelser. Frederiksens betydning for landsdelen er noe som går igjen i svært mange av minneordene. Harstad tidende skriver blant annet:

Med direktør Frederiksen er en av Nord-Norges betydeligste menn vandret bort. Hans fremragende evner, hans foretagsomhet på de forskjelligste områder og hans store arbeidskraft, der syntes å være næsten uten begrænsning, satte ham istand til å utføre et livsverk, først og fremst på hans hjemsted Melbo, som der står respekt av og hvis make man må søke vidt etter.⁶⁵

Det er flere av minneordene som også omtaler Frederiksen som en av- om ikke den viktigste mannen for landsdelens nærings- og industriliv. Det hersker liten tvil om at Frederiksen var en stor personlighet i sin samtid. Lofotposten legger også vekt på Frederiksens betydning for landsdelen, og framhever i stor stil hvor evnerik og virksom han var. Mannen blir opphøyet til nærmest overmenneskelige proporsjoner.

Med Christian Frederiksens bortgang er et av skogens store trær felt... Han var i det hele tatt i evner, fremsyn og virkestrang ikke av daglidagse dimensjoner. Han raget så uendelig høit over det almindelige⁶⁶

Disse minneordene er også uttrykk for historiebruk. Denne omtalen er med på å bygge opp en fortelling rundt Christian Frederiksen. Den moderne industrimannen, gründeren og arbeidskapasiteten er nøkkelord som går igjen. På mange måter blir nesten mennesket Frederiksen, byttet ut med egenskapene han besitter. Frederiksens minne blir et symbol som

⁶⁵ "Om Chr. Frederiksen i landets presse.," *Nordlands Nyt*, 7.januar 1930 1930, s.5.

⁶⁶ Ibid.

legitimerer landsdelens posisjon som deltaker i næringslivet og det verdiskapende Norge. Frederiksen blir altså et symbol for de verdier og trekk som vil være attraktive for folk i landsdelen å identifisere seg med.⁶⁷ Christian Frederiksen blir et bevis på at det ikke bare er i sørlige deler av Norge folk er evnerike, visjonære og har gjennomslagskraft.

Disse minneordene er et uttrykk for «Nord-Norge-patriotisme», noe som ikke er så underlig, siden Christian Frederiksen selv også var veldig opptatt av landsdelens utvikling og selvstendighet, og hadde dette som kjernesak gjennom sitt livsløp. Avisredaksjonene så nok også sitt snitt til å framheve en mann som hadde gjort mye bra for landsdelens næringsliv.

I 1965 framfører kåsør Haavard Hanssen, et radiokåseri i forbindelse med hundreårsminnet for Christian Frederiksens fødselsdag, 31. august 1865. I dette kåseriet tegner Hanssen et bilde av en svært viktig skikkelse, ikke bare for Melbu, men for Nord-Norge som landsdel. Han vektlegger det faktum at Frederiksen ikke bare var rett mann til rett tid, men at han i tillegg hadde evnen til å utnytte de gode tidene til sin og landsdelens beste. I dette kåseriet framstår også Frederiksen som en gallionsfigur for landsdelen. Dette minnekåseriet inngår i en samling av Haavard Hanssens kåserier som ble utgitt i bokform i 1978, kalt «*Nordnorske konturer og profiler*». Det ligger i tittelen at dette er en samling som har legitimering som formål. I forordet skriver Hanssen om formålet til samlingen, som er å formidle Nord-Norges kulturarv, historie og næringsmessige utviklingstrekk, både i bred folkelig sammenheng, men også gjennom profiler, noe Frederiksen representerer i så måte.⁶⁸ Christian Frederiksen framstår også i dette kåseriet som et ikon for Nord-Norge. Hans virke legitimerer landsdelens bidrag til utvikling. Det var ikke bare i sør store ting skjedde.

Asbjørn Jaklins bok «*Nordlendinger til tusen*», fungerer også som en legitimitetsforankring for den nordnorske landsdelen. I bokens innledning belyser Jaklin manglende formidling og fokus på nordnorske profiler og foregangsmenn i samfunnet. Denne boken er en samling av portretter om nettopp slike nordnorske foregangsmenn- og kvinner. Jaklin påpeker at man absolutt har profiler man kan være stolt av også i Nord-Norge.

Jaklin vektlegger at man også i Nord-Norge har hatt personer som har hatt stor betydning for Norges historie. I dette bokverket blir Christian Frederiksen omtalt som «supergründeren med

⁶⁷ Bøe and Knutsen, *Innføring i historiebruk*, s.18.

⁶⁸ Hanssen, "Nordnorske konturer og profiler," s.5.

egen industriell revolusjon». ⁶⁹ Videre følger fortellingen om hvordan Frederiksen omskaper den lille plassen til et yrende industristed.

Frederiksens bedrifter har gjort han fortjent til en plass blant andre store nordmenn i verket «*Portretter fra norsk historie*». Dette er et verk hvor Universitetsforlaget har invitert åtte historikere til å presentere sin favorittperson fra Norges historie. Alle portrettene har til felles at de presenterer evnerike personer som gjerne gikk mot strømmen for å få gjennomført sine prosjekter. ⁷⁰ I dette verket er det professor Edgar Hovland som presenterer Frederiksen og hans historie.

Alle disse verkene poengterer Frederiksens evner som forretningsmann og gründer, og hvilke personlige egenskaper han var i besittelse av. Frederiksen representerer identitetstrekk som mange vil ta til seg i lokalsamfunnet. Når de personlige egenskapene til Frederiksen blir «overført» til et samfunn, representerer de et samfunn som får ting gjort, og som arbeider hardt. Det er ikke vanskelig å forestille seg at dette er en historie aktører i lokalsamfunnet vil benytte seg av.

3.1.2 Melbuprojektene

På Melbu i dag står det mange kulturminner i form av gamle bygninger og fabrikanlegg, igjen etter Christian Frederiksens glansdager. Som vi har sett har historien rundt gründeren vært en kilde til inspirasjon og stolthet helt siden hans død. Dette er også tilfelle i dag.

Hovedgården er den mest ikoniske bygningen som står igjen og er i dag i Museum Nords eie. Her har også museet en utstilling som formidler industrimannens liv og virke. Selv om bygningen ikke ble bygget av Christian Frederiksen, står den i dag som et symbol på hans glansdager, siden det var i dette bygget han selv bodde i storhetsperioden. Det lokale museum er en sterk formidler av historien rundt Christian Frederiksen. Spesielt gjennom prosjektet «*I Christian Frederiksens gründerånd*» og den tilhørende utstillingen i Hovedgården, samt den guidete ruten i kulturminnene. Dette prosjektet startet opp i 2012, og har varighet over flere år fram i tid. Prosjektet er et samarbeid mellom ulike aktører. Riksantikvaren, Museum Nord, det lokale næringsliv, Hadsel kommune og Nordland fylkeskommune, er noen av partene som er deltakere i prosjektet. Museum Nord beskriver prosjektet på sine nettsider på følgende måte;

⁶⁹ Asbjørn Jaklin, "Nordlendinger til tusen : [1]," (Tromsø: Nordlys, 1999). s.1.

⁷⁰ *Portretter fra norsk historie*, (Oslo: Universitetsforl., 1993), s.1.

I dag er Melbu et trivelig, lite tettsted med butikker, skole, servicetilbud og kulturtilbud. Med utgangspunkt i den nære fortiden – Melbus industrielle kulturarv – ønsker vi å forsterke Melbus særpreg, skape grobunn for næringsutvikling, skape bolyst og stolthet... Melbuprojektet skal legge til rette for ytterligere aktivitet og næringsutvikling, med kulturbaserte opplevelser som virkemiddel. Vi håper å kunne bidra til et enda mer levende, engasjerende og spennende Melbu. Velkommen!⁷¹

3.1.3 Eksistensiell historiebruk i Melbuprojektene

Allerede tilbake på 1980-tallet drev man prosjekter knyttet til utvikling av nærmiljøet på Melbu. I disse prosjektene benyttet man seg også av lokalhistorien som inspirasjonskilde. Et av disse prosjektene var Melbu Nærmiljøprosjekt som pågikk i årene 1983-1987 i regi av Statens Nærmiljøutvalg, hvor fokuset lå på lokal organisering og planlegging i lokalsamfunn. Dette prosjektet gjorde et bevisst forsøk på å benytte seg av lokalhistorien for å skape engasjement og tilhørighet i lokalsamfunnet.⁷² Melbus storhetstid, altså Christian Frederiksens levedager, skapte også da begeistring hos folk, skriver Anne Helset i sin analytiske beskrivelse av Melbu Nærmiljøprosjekt i 1986.

De som er eldst på stedet i dag hadde sin barndom i denne perioden og husker de første decenniene på 1900-tallet som en blomstringstid, det var godt å være Melbuværing. Denne nostalgien gir seg uttrykk i en fortsatt levende tro på den sterke mann, en leder som kan gi levebrød, velstand, vekst og prestisje til lokalsamfunnet.⁷³

Den troen og nostalgien ser det ut til at aktørene bak Nærmiljøprosjektet i 1986 brukte aktivt for å skape et felleskap blant innbyggerne på Melbu. Gjennom å bruke historien om ei ærefull og felles fortid, prøvde man å skape en interesse og engasjement for sitt eget samfunn. Man ville framheve et kollektiv eksistensielt minnefelleskap, gjennom å vise til suksesshistorien til Christian Frederiksen. Uten hans innsats ville det ikke vært noe Melbusamfunn å snakke om. Så hvordan er dagens prosjekt et eksempel på historiebruk rundt Christian Frederiksen? Det er alltid et uttrykk for historiebruk når et museum er formidler av historiske personer eller perioder. I denne formidlingen er man orientert rundt de fysiske bygninger og gjenstander som stammer fra fortida man formidler. Gjennom disse gjenstandene og bygningene forteller

⁷¹Museum Nord, "I Christian Frederiksens gründerånd," <http://www.museumnord.no/prosjekter/>.

⁷² Helset, *Christian Frederiksen er død, Melbu lever! : en analytisk beskrivelse av nærmiljøprosjektet på Melbu i Vesterålen, basert på informantintervjuer våren 1986 : etter oppdrag fra Statens nærmiljøutvalg, 1988:115, s.74.*

⁷³ Ibid.

man en bestemt historie.⁷⁴ Det er altså gjort et bevisst utvalg fra museets side, hva som skal formidles, og hvorfor. I utstillingen ved museet finner man blant annet uttrykk for en kollektiv eksistensiell historiebruk. Fortellingen om hvordan Christian Frederiksen omskapte Melbu fra en gård til et industristed, er på mange måter en «skapelsesberettelse», som danner en plattform for melbufolkets identitet. Dette knytter folk sammen i et minnefelleskap og gir et holdepunkt i menneskenes liv. Denne fortellingen gir også befolkningen noe å være stolt over. På dette stedet skjedde det store prosesser som gav resonans til en hel landsdel og landet for øvrig. Avdelingsleder for Museum Nord på Melbu, Morten Halvorsen poengterer viktigheten av Christian Frederiksen for Melbus utvikling, og mener derfor det er veldig viktig å bevare historien rundt ham.

Historien knyttet til Christian Frederiksen er hele grunnlaget for Melbusamfunnet. Det var bare en stor gård her og rundt 70 mennesker som bodde her. Uten hans initiativ er det ikke sikkert Melbu hadde vært en plass med noen tusen innbyggere i dag. Han var en av de store gründerne her, det er matematisk beviselig.⁷⁵

Likevel må det understrekes at ikke alle innbyggere på Melbu ønsket å identifisere seg med patriarken Frederiksen, Dette gjaldt nok spesielt enkelte grupper fra den eldre generasjonen som levde på Melbu på slutten av 1980-tallet. Anne Helset framhever at når man i sammenheng med nærmiljøprosjektet holdt konserter og seminarer i Hovedgården, var det eldre mennesker som ikke ville delta. Deres inntrykk var at Hovedgården symboliserte klasses skillet på Melbu, og det var dermed ikke naturlig for dem å delta.⁷⁶

Dette er også et poeng som blir belyst i NRKs TV-program «Nordavindu», som besøker Melbu Hovedgård i 1980. Programmet belyser Melbus storhetstid og industrieventyr, og oppussingen av Hovedgården, som da var blitt åpnet som forsamlingshus for lokalsamfunnet. Melbumannen Trygve Pettersen, mente det var bra at stuene i Hovedgården var blitt åpnet for folk flest, noe som ikke var tilfelle i hans fars dager.

Våre fedre som var med å bygge samfunnet ble ofte stående utenfor disse stuene. Denne gården er et monument på en stor mann, ei fantastisk utvikling for et sted, men også et minne om et samfunnssystem som neppe noen vil ha tilbake. Monumentet representerer ei tid med husmannsvesen og en arbeidsstokk uten

⁷⁴ Bøe and Knutsen, *Innføring i historiebruk*, s.71-72.

⁷⁵ Morten Halvorsen, interview by Dahl, Magnus2015.

⁷⁶ Helset, *Christian Frederiksen er død, Melbu lever! : en analytisk beskrivelse av nærmiljøprosjektet på Melbu i Vesterålen, basert på informantintervjuer våren 1986 : etter oppdrag fra Statens nærmiljøutvalg*, 1988:115, s.42.

vern i form av arbeidsmiljølover. Dette er også noe som er verd å ta med seg når vi ser bakover i tid. ⁷⁷

Som vi ser er det alltid ulike oppfatninger av identitet, noe som er sterkt knyttet til politisk og sosial tilhørighet. Jeg tror denne holdningen til industrimannen og industrihistorien, muligens vakte mer følelser av overnevnte art, tilbake på 80-tallet enn den gjør i dag. Etter hvert som tidens tann gnager på denne fortellingen, tror jeg de positive trekkene er mer slitesterke, og mer anvendelige i lokalsamfunnet, enn trekkene av mer negativ karakter. Dette eksempelet representerer vel i så måte at nå kunne hele Melbufolket være stolt av sin felles fortid, men ikke uten en viss moralsk ettertanke.

Det er viktig å huske på at når man framhever noen trekk ved historien blir andre dysset ned. I det pågående Melbuprojektet trekker man fram «særpreget», «stolthet» som skal skape bolyst.⁷⁸ Dette særpreget og stoltheten skal man hente fra fortida og danne en felles plattform på. Men som vi har sett er dette et forenklet bilde av industrihistorien som blir presentert.

De fysiske etterlevningene fra Frederiksens tid, som for eksempel Hovedgården, blir et lokalt ikon som gir stedet verdier fra fortida.⁷⁹ Hovedgården blir et symbol på ei storhetstid og en mann som i seg selv også bar svært ettertraktede egenskaper. Så hvilke egenskaper kan Hovedgården representere i denne sammenheng? Bøe og Knutsen mener at verdien i et slikt ikon kan være selve oppmerksomheten. Når dette ikonet blir bevart og tatt vare på er det umiskjennelig og svært framtreddende i samfunnet. Bygningen kan i så måte representere et ønske om uforanderlighet, eller udødelighet for stedet⁸⁰, noe som jeg tror er veldig treffende i denne sammenheng. Likevel er det også her gjort en utvelgelse i hva som skal stå igjen som symboler og hva som ikke skal framheves. Klasseskillet og husmannsvesenet er vel ikke det man ønsker at Hovedgården først og fremst skal representere gjennom prosjektet og museumsutstillingen. Like fullt kan forskjellige mennesker ha ulike oppfatninger om- og assosiasjoner med Hovedgården og industrihistorien. Selv om Melbuprojektet har et ønsket formål om at gården skal symbolisere Melbus storhetstid og vekke inspirasjon til framtida, vil ikke alle kunne eller ønske å identifisere seg med denne «skapelsesberetningen».

⁷⁷ Kari Sørby, "Nordavindu, fra Melbu i Vesterålen" in *Nordavindu* (NRK, 1980).

⁷⁸ Nord, "I Christian Frederiksens gründerånd".

⁷⁹ Bøe and Knutsen, *Innføring i historiebruk*, s.43.

⁸⁰ Ibid.

3.1.4 Moralsk/eksemplarisk historiebruk i Melbuprojektene

Som vi har vært inne på tidligere er Christian Frederiksen et symbol for spesifikke verdier, som absolutt er verdifulle etter dagens standarder. I navnet på prosjektet er «gründerånd» en slik verdi som man helt klart ønsker å løfte fra fortida og inn i dagens samfunn.⁸¹ Det er ei helt klar målsetning fra aktørene bak prosjektet at man vil fremme næringsaktivitet gjennom bruk av Melbus industrihistorie. For å skape næringsveier er man nødt til å være innovativ, og ha stå på-vilje. Man er altså avhengig av å ta med seg de verdier Frederiksen hadde, for at Melbu igjen skal bli et blomstrende samfunn med yrende aktivitet. Det er tydelig at man har et ønske om at Melbu igjen skal få status som en plass hvor det skjer ting- om ikke på det industrielle felt, så på det kulturelle. Som Bøe og Knutsen poengterer, er ønsket om å gjenopprette en tapt stilling eller status sentralt i moralsk historiebruk.

I følge Anne Helset var denne tapte stillingen et svært sentralt tema tilbake i 80-tallets Melbusamfunn. Et av trekkene hun fant i sin analyse av nærmiljøprosjektet, var hvordan lokalhistorien fungerte som forklaringsvariabel i en vedvarende stedskonflikt med kommunesenteret Stokmarknes. Melbu opplevde en periode med omlegging og omstrukturering i næringslivet på begynnelsen av 80-tallet, som man gjorde også i store deler av landet for øvrig.⁸²

I 1982 legges Fram oljeklæfabrikk ned, en av Christian Frederiksens verk som klarte seg gjennom kriseårene, og som de siste årene hadde vært eid av Helly Hansen-konsernet. Samme år flyttes tollkontoret for Vesterålen til nabobyen og kommunesenter Stokmarknes. I 1983 blir det framlagt søknad om å få legge ned apoteket på Melbu. Forut for dette hadde man opplevd krise i fiskerinæringa gjennom store deler av 70-tallet, noe som har gått sterkt ut over Melbu Fiskeindustri, stedets største arbeidsplass. Trålerflåten bygges ned og prisene på hus faller dramatisk. Herskaphuset Riarhaugen som Gunnar Frederiksen fikk bygget til seg og sin forlovede, Kirsten Flagstad, blir solgt på billigsalg i 1981. Et av stedets fineste kulturminner blir solgt for 600.000 kr til Adventistsamfunnet som skulle etablere eldrecenter i villaen. Hadsel kommune blir tilbudt huset, slik at den kan brukes til et mer allment formål, men kommunen er ikke interesserte. Dette kan vel også tenkes å være et offentlig uttrykk for at

⁸¹ Ibid., s.102.

⁸² Helset, *Christian Frederiksen er død, Melbu lever! : en analytisk beskrivelse av nærmiljøprosjektet på Melbu i Vesterålen, basert på informantintervjuer våren 1986 : etter oppdrag fra Statens nærmiljøutvalg, 1988:115, s.71.*

man ikke ønsket å ta vare på kulturminnet Riarhaugen, fordi det vakte assosiasjoner til «nazisten» Gunnar Frederiksen?

Hadsel kommune avstår altså fra å sikre seg eiendommen, selv om lokale krefter ønsker å samarbeide med kommunen for å sikre nettopp dette. Det ser mørkt ut for stedet som en gang var så vitalt og sydet av framtidstro.⁸³

Denne klare sentraliseringstrenden grunnet vanskelige tider, gjorde at det oppstod et konfliktfylt forhold mellom kommunesenteret på Stokmarknes og lokale krefter på Melbu, som ikke ville miste råderetten over eget lokalmiljø. Dette var mye av forklaringen på at Nærmiljøprosjektet på Melbu ble startet opp. Prosjektet hadde som tidligere nevnt et klart mål om å øke følelsen av tilhørighet til plassen. Anne Helset introduserer begrepet «kulturelt etterslep» når hun skal forklare stedskonflikten mellom Melbu og Stokmarknes. Forklaringen ligger i Melbus rike historie knyttet til Christian Frederiksen. Mentaliteten på plassen var blitt formet av historien. Melbusamfunnet finner seg ikke i å bli «styrt» fra kommunesentrum Stokmarknes. Melbusamfunnet handler som om det var det gamle industrisentrum det en gang var. Helset framholder at stedets kollektive dugnadsånd også stammer fra tidligere tiders kollektive arbeiderfelleskap, et felleskap Christian Frederiksen stod i spissen for. Dugnadsånden blir sterkt eksemplifisert gjennom byggingen av samfunnshuset på Melbu, som står ferdig i 1985. Da hadde det gått med 24000 dugnadstimer og 3000kvm stod klar til bruk som storstue for lokalbefolkningen.⁸⁴

Jeg vil selv argumentere for at disse verdiene Anne Helset finner uttrykk for i 1986, er like gjeldene på Melbu i 2015. Gjennom det pågående «Melbuprojektet» er det nettopp slike verdier og mentaliteter man ønsker å bygge videre på. Drømmen om å skape et vitalt lokalsamfunn basert på Melbus storhetstid, ser ut til å være like aktuelt i dagens samfunn, som det var på 80-tallet. Dermed kan vi trygt si at en moralsk bruk av historien absolutt er knyttet til også det nåværende prosjektet «I Christian Frederiksens gründerånd».

I hvor stor grad man lykkes på dette feltet i det nåværende prosjektet, er ikke noe jeg vil vurdere i denne oppgaven. Mitt fokus er å identifisere og analysere hvilke typer historiebruk som kommer til uttrykk gjennom dette prosjektet og de foregående.

⁸³ Iversen and Nordland akademi for kunst og, "Fra tilskuer til deltaker : om "Melbuprosessen" - en historie om nærmiljø- og stedsutvikling," s.19.

⁸⁴ Helset, *Christian Frederiksen er død, Melbu lever! : en analytisk beskrivelse av nærmiljøprosjektet på Melbu i Vesterålen, basert på informantintervjuer våren 1986 : etter oppdrag fra Statens nærmiljøutvalg, 1988:115, s.77.*

3.1.5 Kommersiell historiebruk i Melbuprojektene

Det ligger en helt klar kommersiell bruk av historien i prosjektet. Ved å bruke historien til å stimulere til næringsutvikling, er det jo nettopp et kommersielt motiv som ligger i det. Det ligger et ønske om å skape arbeidsplasser og trekke folk til plassen, både for å bosette seg der, men også i form av turisme. Men hvorfor skal turister ha interesse av lokalhistorien på Melbu? Er ikke turister interessert i å oppleve hav og fjell, midnattssol og nordlys, og ikke lokalhistorie? Denne satsningen kan forklares med holdninger fra statlig hold. I stortingsmelding nr.22 (2004-2005) het det at det burde satses på lokal kulturhistorisk formidling og tilbud av opplevelser knyttet til dette til både innbyggerne og turister.⁸⁵ Et av poengene rundt satsningen, er at folk nå er opptatt av opplevelser som gir dem noe på et emosjonelt plan. Nå er ikke folk interessert i å bare dra til en plass hvor man tar fine bilder av landskapet, uten å bli berørt på et mer menneskelig plan, gjennom nettopp kulturbaserte opplevelser.⁸⁶

Dette opplevelsesaspektet er noe Museum Nord vektlegger i prosjektet. Gjennom en guidet historisk vandring er man interessert i å få historien formidlet i levende omgivelser. På denne måten blir historien også brukt som underholdning.

Vi ønsker å spre historien tilbake til Melbu, gjennom levende formidling i autentiske omgivelser. På denne måten sprer vi historien tilbake til Melbu. Dette skiller utstillingen fra den gamle, hvor vi formidlet historien i kjelleren på Samfunnshuset. Nå formidler vi historien på en levende måte, både gjennom utstillingen i Hovedgården, men også gjennom felleslageret som representerer den landbaserte industrien, og Neptun som representerer havindustrien Frederiksen engasjerte seg i.⁸⁷

Morten Halvorsen forteller også om planer om videre bruk av Neptun-anlegget. En privat aktør, har i samarbeid med Museum Nord planer om å starte opp restaurant i de gamle industribygningene. Konseptet skal være røykeri og opplevelsesrestaurant i den gamle industrihallen. Aktørene har stor tro på at konseptet kan bli et trekkplaster i kampen om turistene.

Det er utrolig viktig for oss at folk kommer hit. Det gjelder for hele regionen Vesterålen. Nå skal alle til Lofoten. Vi ønsker å skaffe et trekkplaster, og vi mener at Neptun som kulturikon egner seg godt i så måte. Melbu trenger også spisesteder. Når vi arrangerer Sommer-Melbu må jo folk ha en plass å spise. I

⁸⁵ Bøe and Knutsen, *Innføring i historiebruk*, s.88.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Halvorsen, "Intervju, 2.Februar."

tillegg er det veldig viktig at vi nå kan skaffe arbeidsplasser gjennom dette, noe som er et av hovedmålene med «Melbuprojektet». ⁸⁸

Det ligger altså klare kommersielle motiver i det pågående prosjektet. Her vil man benytte levningene etter industrieventyret som grunnlag for ny satsning og næringsutvikling. Som vi ser er hele «Melbuprojektet» en smeltedigel av historiebruk. De ulike typene historiebruk er i mange tilfeller sammenfallende. Dette er noe som virkelig kommer til syne i neste avsnitt.

3.2 «Kulturell historiebruk» i Melbuprojektene

Som et produkt av det første Melbuprojektet på slutten av 80-tallet ble Sommer-Melbu et årlig arrangement, hvor man benyttet mange av levningene etter Frederiksen- familien i kulturell sammenheng. Det er dette jeg legger i uttrykket «kulturell historiebruk», og dette gjør Sommer-Melbu til et arrangement som bruker industrihistorien som bakgrunnsteppe for festivalen. Denne kulturfesten som nå er en årlig festival, var egentlig en avslutningsfest for å markere at Nærmiljøprosjektet var over i 1987. Men festen slo an, og ble siden et årlig arrangement hvor det blir holdt konserter, filosofiseminarer, skuespill og andre kulturelle innslag. Som et resultat av Sommer-Melbus fødsel, ble det også nødvendig å opprette et administrativt organ. Dermed ble Nordland Akademi for Kunst og Vitenskap stiftet i 1988.⁸⁹

I 2013 var Akademiet 25 år, og dette ble feiret under festivalen. Dette kommer til uttrykk gjennom Sommer-Melbus festivalprogram. Her trekker man linjer tilbake til det første Nærmiljøprosjektet og introduserer så det nye prosjektet, «I Christian Frederiksens gründerånd». I festivalavisen trekker man linjer tilbake til gründerens tid.

Sommer-Melbu og stiftingen av Nordland Akademi for Kunst og Vitenskap gjorde utkanten til sentrum og dette har betydd mye for befolkningen og for utflytterne som med stolthet vendte nesen hjem hver sommer, og som fortsatt gjør det. Melbu er et lite sted med store ambisjoner, og det har stedet vist i langt over 25 år- ambisjonene var allerede tilstede da Christian Frederiksen bygde opp industrieventyret for over 100 år siden. ⁹⁰

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Iversen and Nordland akademi for kunst og, "Fra tilskuer til deltaker : om "Melbuprosessen" - en historie om nærmiljø- og stedsutvikling," s.61.

⁹⁰ Akademi, "Festivalavis Sommer-Melbu 2013" s.6.

Flere av bygningene etter Christian Frederiksens tid ble brukt som arena under Sommer-Melbu 2013. Hovedgården ble brukt som arena for historiske skuespill og Neptun-tankene ble brukt som konserthus, hvor blant annet kjente artister som Sivert Høyem spilte.

Sommer-Melbu 2013 representerer i så måte en smeltedigel av alle de forutnevnte historiebruk-kategoriene. Sommer-Melbu som festival er tuftet på den rike kulturhistorien på plassen, og utspiller seg i etterlevningene av industrieventyret. Festivalen selv representerer en samlingsarena og et identitetsmerke for lokalbefolkningen, både de som bor der og dem som har flyttet. I tillegg er festivalen et kommersielt trekkplaster, med ønske om å trekke turister, men også utflyttere hjem igjen.

Neptun-tankene blir allerede brukt til konserter og kunstutstillinger. Hovedgården blir brukt til historiske skuespill, og felleslageret (som i sin tid ble bygget som fabrikklokale av C.F) ble i 2013 brukt som utstillingslokale med historiske tilbakeblikk både på Nærmiljøprosjektene, men også til industriarven.⁹¹ Utstillingen flettet i så måte fortellingene om bruken av industrihistorien og selve industrihistorien sammen til en kollektiv fortelling om lokalsamfunnet Melbu- et samfunn som kan få til utrolige ting.

3.3 Bruk av historien om Gunnar Frederiksen

Som vi nå har sett er historien rundt Christian Frederiksen flittig brukt i identitetsskapende, moralsk og kommersiell og kulturell sammenheng på Melbu. Gunnar Frederiksens historie passer ikke inn i de fleste av disse kategoriene, og dermed er det ingen aktører som har et motiv for å bruke denne historien. Historien ser ved første øyekast ut til kun å være formålstjenelig som moralsk avskrekkende.

Ved et eksempel blir faktisk Gunnar Frederiksen brukt som karakter i skuespillet «Liv i Hovedgården», framført i Hovedgården, under Sommer Melbus jubileumsår i 2013. Men her blir Gunnar kun brukt som karakter i kraft av sin kobling til sopranen Kirsten Flagstad, som er hovedpersonen i stykket.⁹² Det er altså ikke Gunnars «vanskelige» historie som ble trukket fram, men heller en annen «heltefortelling», i form av verdensstjernen Kirsten Flagstad. Hennes navn hadde selvsagt et stort potensial som trekkplaster til dette arrangementet. Dette er nok et eksempel på hvordan aktører er selektive i sin bruk av historien, som skal tjene ulike formål.

⁹¹ Ibid., s.7.

⁹² Ibid., s.17.

Det kommer vel neppe som en overraskelse når jeg påpeker at Gunnar Frederiksens historie, ikke har vært gjenstand i identitetsskapende arbeid i Melbusamfunnet. Ikke i noen av nærmiljøprosjektene har jeg funnet antydninger til dette. Museum Nord har heller ikke formidlet denne historien gjennom noen egen utstilling. Det sier seg kanskje selv at det ikke er noen aktører i Melbusamfunnet som har interesse av å tuft identitet og verdier på historien om en landssviker og nazist. Derimot ser det ut til at denne historien i stor grad har blitt offer for «glemselspolitikk».⁹³ Dette er noe som kommer klart til uttrykk når Havfisk Melbu AS, presenterer sin historie på sin hjemmeside. Her beskriver de kort landanleggets oppkomst. En beskrivelse som om noe, må kalles mangelfull og selektiv.

HAVFISK Melbu AS har all sin virksomhet på Melbu i Vesterålen. Selskapet ble stiftet 1963 av private investorer etter at det ble overtatt fra staten. Anlegget ble tatt i bruk under andre verdenskrig, og framstod da som et av Norges mest moderne anlegg...⁹⁴

Riktig nok skriver de at anlegget ble tatt i bruk under andre verdenskrig. Men det faktum at dette anlegget ene og alene ble bygget av tyskerne, etter påtrykk og i samarbeid med en lokal nordmann, det hopper man glatt over i denne presentasjonen. Nå må det poengteres at det ikke er direkte linjer mellom tyskernes bedrift og Havfisk. Dermed er det bare selve anleggets historie som er felles for aktørene. Likevel ser dette ut til å være nok til at Havfisk velger å utelate detaljene rundt anleggets oppkomst. Dette er selvsagt forståelig, men også et klart uttrykk for sterkt selektiv bruk av historien, etter mitt skjønn.

At denne ikke-bruken rundt G.Fs historie er gjeldene i hele samfunnet er selvsagt ikke noe jeg kan konstatere med hundre prosent sikkerhet, siden jeg ikke har gjort noen kvantitativ spørreundersøkelse i lokalsamfunnet som bekrefter dette. Likevel er det sterke spor som peker i den retningen. Institusjoner som skolen og museet, er to veldig sentrale aktører når det gjelder historieformidling i et samfunn. Når begge disse ikke formidler historien i noe nevneverdig grad, tyder det på at dette er historie man ikke ønsker å formidle. Historien rundt Gunnar Frederiksen har nok vært et sårt tema for mange tilhørende krigsgenerasjonen, det er det liten tvil om. Leder for Museum Nord på Melbu, Morten Halvorsen, forteller hvordan enkelte har nektet å trå sin fot inn i Hovedgården på grunn av sterke konnotasjoner til Gunnar Frederiksens historie.

Jeg har blitt fortalt at folk har nektet å besøke utstillingen i Hovedgården fordi det henger et bilde av Gunnar Frederiksen der. Det er nok sterke følelser knyttet til

⁹³ Seland, *Den Vanskelige historien: Agderseminaret 2011*, s.12.

⁹⁴ Havfisk, "Vår historie" <http://www.havfisk.no/no/havfisk/var-historie>.

*historien rundt Gunnar. Enkelte av den eldre garde, referer fortsatt til Hovedgården som et «Nazireir».*⁹⁵

Lokalhistoriker og skribent i Melbuposten, Øystein Rysst, tror også historien rundt Gunnar Frederiksen har blitt lite snakket om etter krigen slutt men ikke fortiet. Han mener likevel det kanskje står igjen et litt unyansert bilde av mennesket Frederiksen.

*Det er nok ikke så mange unge i dag som har kunnskap om bakgrunnen til at filetfabrikken havnet på Melbu. De eldste som levde under krigen begynner å gå bort og det er ikke sikkert at de snakket så mye om dette. Likevel er det nok en del som kjenner til at Gunnar Frederiksen samarbeidet med okkupasjonsmakta og var NS-medlem.*⁹⁶

Øystein Rysst er av den oppfatning at denne historien burde formidles i større grad enn det som gjøres i dag. «Dette er en del av historien vår, uansett om vi liker det eller ikke. Vi kan ikke underslå oss historien»⁹⁷ Rysst er av den oppfatning at Gunnar Frederiksen ikke kun var det onde mennesket, han har blitt framstilt som etter krigen. «Jeg tror han var en «human» nazist. Under krigen fikk han blant annet folk fri fra fangenskap».

Som vi har vært inne på tidligere, led Gunnar Frederiksen en ulykksalig skjebne. Som medlem av NS og etter å ha samarbeidet ekstensivt med okkupasjonsmakta, blir hans ettermæle av trist sorti. Når han dør i 1948, er det med stempel som nazist og landssviker. Dette skriver Edgar Hovland i bygdeboka fra år 2000. Det er lite som tyder på at Gunnar Frederiksens ettermæle har blitt oppjustert i noen grad siden den gang. Dette er vel heller ikke noe som nødvendigvis er ønskelig. Men at denne historien burde formidles, det er jeg ikke i tvil om, uansett om dette er et typisk eksempel på vanskelig historie som ikke passer inn i analysekategoriene, slik Christian Frederiksens historie gjør.

Hva er såkalt vanskelig historie? Begrepet beskriver de utfordringene man møter når man skal behandle vonde og kontroversielle hendelser i fortida. Når man skriver historie, ligger det en fortolkningsprosess bak. Både store fortellinger om nasjoners oppkomst og lokalsamfunns historie er konstruert ved utvelgelse. Noe løftes fram, mens andre ting blir glemt eller fortregnt. Det er på bakgrunn av denne prosessen at vi former vår kollektive bevissthet. Som vi har vært inne på mange gang tidligere er dette fortidige materialet som er med på å forme

⁹⁵ Halvorsen, "Intervju, 2.Februar."

⁹⁶ Øystein Rysst, interview by Dahl, Magnus, 3.februar 2015.

⁹⁷ Ibid.

grunnlaget for vår identitet. Hvem vi er og hvilken plass vi har i verdensbildet, er altså knyttet til utvalgte «brikker» fra fortida, som vi ønsker å huske.⁹⁸ «Melbuprosjektet» er et godt eksempel i så måte. Ved å trekke fram «Christian Frederiksens gründerånd», gjør man et bevisst valg av hvilken fortid man vil bruke.

Den vanskelige historien derimot blir i dette tilfelle historien rundt Gunnar Frederiksen. Denne historien omfatter sterke motsetninger til det utviklingsløpet som blir presentert gjennom hans fars fortelling. Temaer knyttet til krig og okkupasjon er typiske fortellinger som fort vil være utfordrende å framstille i et samfunn, spesielt hvis objektet var på feil side, slik som Gunnar Frederiksen var.⁹⁹

Men hvorfor er det så viktig å formidle vanskelig historie? Som vi har vært inne på er prinsippet om rettferdig historiefremstilling en umulig oppgave. Rammeverket for våre allmenne forestillinger er allerede formet av hegemoniske fortellinger, helt til vi ser på hvorfor historien brukes som den gjør. Det må derfor ligge en annen forklaring til grunn når man skal forklare viktigheten av å trekke fram vanskelig historie. Et argument er at den vanskelige historien også en del av fortida som vi bør formidle. Interessen for en mer nyansert og kompleks oppfatning av andre verdenskrig har blitt større de siste årene. Den gamle sort-hvite oppfatningen om at noen var «gode» mens andre var «onde», er en holdning som blir utfordret når man arbeider med vanskelig historie. Ved å behandle slike temaer kommer man inn på de menneskelige sidene ved for eksempel personer som tradisjonelt har blitt avskrevet som «onde» og dermed ikke blitt gjenstand for en mer nyansert formidling.¹⁰⁰

Gunnar Frederiksens historie er et tema som kan være gjenstand for en mer nyansert formidling. Det vil nok være litt lettere å formidle denne historien i nåtidens lokalmiljø, ettersom det ikke er så mange gjenlevende etter okkupasjonsårene på Melbu. Det er kanskje nå større takhøyde i samfunnet og et bedre klima for å ta opp spørsmål om hvorfor Gunnar Frederiksen handlet som han gjorde? I et tenkt undervisningsopplegg vil Gunnar Frederiksen brukes til å kaste lys over det generelle temaet økonomisk samarbeid med okkupasjonsmakta under krigen.

⁹⁸ Seland, *Den Vanskelige historien: Agderseminaret 2011*, s.11.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid., s.18-19.

Kapittel 4. Historie i skolen

4.1 Bruk av Christian Frederiksens historie i skolen

Siden jeg selv utdanner meg til lektor, og dermed skal undervise i 8.-13.trinn, ble det naturlig for meg å finne ut av hvordan man brukte historien rundt Christian Frederiksen i ungdomsskolen på Melbu barne -og ungdomsskole. Etter en henvendelse til en av lærerne i samfunnsfag på ungdomstrinnet, ble jeg møtt med et svar som jeg allerede hadde mistanke om. Beskjeden var klar; «vi er dessverre ikke gode nok til å benytte oss av lokalhistorien i undervisningen på ungdomstrinnet».

Likevel må det nevnes at historien blir brukt på mellomtrinnet. Kontaktlærer Kirsten Myrvang som underviser i samfunnsfag på mellomtrinnet, ser absolutt nytten av å benytte seg av lokalhistorien i skolen.

*Jeg synes det er viktig å vekke interesse for historie gjennom lokalhistorie. Det er viktig å ha stolthet knyttet til hjemmeplassen sin. Jeg bruker historien om Christian Frederiksen, og hans rolle i framveksten av Melbu, fra det bare er en gård til det blir et industristed. Elevene synes det er kjempespennende!*¹⁰¹

Myrvang forteller at hun lager undervisningsopplegg hvor hun formidler industrireisninga som skjer på land og på vann. Hun legger inn drypp av lokalhistorien allerede fra 5.trinn for så å legge inn mer detaljekunnskap i 6.klasse. I 7.klasse gjennomfører elevene et prosjektarbeid hvor de selv får dykke i historien. Elevene får selv velge hvilket historisk objekt de vil undersøke. Hovedgården og museet har blant annet vært flittig brukte objekt. Når elevene selv har vært ute i nærmiljøet og gjort sine undersøkelser, presenterer de lokalhistorien til sine medelever.

Dette et godt eksempel på hvordan man kan bruke lokalhistorien i undervisningen. Denne undervisningsmetoden gjør historiefaget til noe nærmere og mer kjent, og ikke minst mer spennende, enn hvis man kun baserer seg på lærebøker med stoff fra ukjente steder.¹⁰² Kirsten Myrvang poengterer at hun har et spesielt fokus på menneskene rundt Christian Frederiksen i sine undervisningsopplegg.

Jeg synes det er viktig at man ikke bare snakker om hvordan Christian Frederiksen bygget opp Melbu. Han kunne ikke gjort det alene. Det var også folk under han. Både arbeidere og husmenn var i hans tjeneste. Men det er selvfølgelig også viktig å huske at hadde ikke Christian Frederiksen lagt grunnlaget for arbeidsplasser,

¹⁰¹ Kirsten Myrvang, interview by Dahl, Magnus2015.

¹⁰² Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*, s.281.

hadde ikke folk flyttet til Melbu. Det er kanskje min viktigste oppgave som lærer å formidle budskapet om at vi skal være stolt av også disse menneskene. Jeg er også opptatt Maren Frederiksens rolle.¹⁰³

Lærerinnen er altså interessert i å belyse litt andre sider ved industrieventyret, enn man ser i Museum Nords framstilling, som kanskje blir litt vel ensrettet, og bærer preg av å være en ensidig «heltehistorie». Kirsten Myrvang belyser altså litt andre deler av lokalhistorien, noe jeg tror er et veldig fint tilskudd for elevenes forståelsesrammer. Hennes formidling vil på mange måter være med på å nyansere bildet av industrieventyret, og få med stemmer som ofte blir utelatt i historiske sammenhenger. Her er det spesielt arbeiderne, husmenn og kvinner som bør løftes fram som viktige bidragsytere i den historiske utviklingsprosessen.

Inntrykket jeg selv satt igjen med etter endt skolegang var altså velbegrunnet. Melbus rike lokalhistorie blir ikke vektlagt i undervisningen på ungdomstrinnet. På mellomtrinnet blir den i hvert fall brukt. Om dette har vært tilfelle de siste 10 årene etter at jeg selv gikk ut av grunnskolen, kan jeg ikke si med sikkerhet. Men det er selvsagt godt mulig. Jeg mener det er viktig å bruke denne historien også i ungdomstrinnet, hvor elevene er mer moden og har større forståelsesrammer enn i mellomtrinnet.

4.2. Bruk av Gunnar Frederiksens historie i skolen

Jeg har fått bekreftet at historien rundt Gunnar Frederiksen ikke brukes i ungdomsskolen. Men hvordan er stoda på mellomtrinnet? Lærer på mellomtrinnet, Kirsten Myrvang, er forsiktig med å bruke denne historien i undervisningen. Det er spesielt Frederiksens NS-medlemskap hun er forsiktig med å formidle. Hun peker på at det ennå kan være gjenlevende igjen som enten er i slekt med Frederiksen, eller på andre måter har tilknytning til ham.

Jeg tror historien rundt Gunnar Frederiksen passer bedre å formidle i ungdomsskolen. Da har elevene større forutsetninger til å reflektere over hva som skjedde under krigen. Da har elevene større evne til å tenke mer nyansert, og se hvilket handlingsrom Frederiksen hadde. Da vil kanskje ikke bare Frederiksen bli avskrevet som ond nazist, uten videre refleksjon rundt temaet.¹⁰⁴

Personlig er jeg absolutt av den oppfatning at man må bruke historien også rundt Gunnar i skolen. En grunn til det er at han faktisk var direkte involvert i å få filetfabrikken til Melbu. Fabrikken har i ettertid vært den desidert største arbeidsplassen på stedet, og vært en hjørnesteinsbedrift i det lille samfunnet. Selv om oppkomsten til fabrikken er av heller

¹⁰³ Myrvang, "Intervju, 3.Februar."

¹⁰⁴ Ibid.

tvilsom moralsk karakter, er det en historie som fortjener å se dagens lys. Likevel er jeg enig i Kirsten Myrvangs argument for at dette temaet ikke er optimalt å undervise i på mellomtrinnet. Denne historien og temaet krever nok som sagt en større evne til refleksjon, enn hva elever i mellomtrinnet vil være i besittelse av. Poenget med å benytte seg av denne historien vil ikke kun være å stadfeste at Gunnar Frederiksen var nazist, men også stimulere til refleksjon rundt kollaborasjon med okkupanten og hvordan livet fortonet seg i krigsårene.

4.3 Hvorfor lokalhistorie i skolen?

Min påstand er at lokalhistorien er svært viktig i skolefaget historie, og som vi har vært inne på benyttes Melbus lokalhistorie i skolen, men etter mitt skjønn, ikke i stor nok grad. Men hvilke muligheter og retningslinjer ligger i læreplanene med tanke på lokalhistorie? Hva er poenget med at elevene skal lære lokalhistorie?

Allerede i læreplanens formål for opplæring i samfunnsfag møter vi på lokalhistoriens rolle i utdanningen av landets unge lovende. Samfunnsfaget i barne- og ungdomsskolen omhandler også historie. Et av formålene med opplæringen beskrives på følgende måte:

Som menneske inngår vi i ein historisk samanheng, og ei lang rekkje historiske hendingar har påverka utviklinga av samfunnet. I samfunnsfaget skal elevane lære om det kulturelle mangfaldet i verda i fortid og samtid, og lære seg å reflektere omkring det tradisjonelle og det moderne. Såleis skal faget medverke til medviten identitetsdanning og trygg forankring i eige samfunn og eigen kultur for alle elevar.¹⁰⁵

Ved å vektlegge at faget skal medvirke til identitetsdanning og forankring i eget samfunn og egen kultur, vil jeg påstå at bruk av lokalhistorie er en naturlig vei til målet. Selv om denne formuleringen ikke sier direkte at et formål med faget er kjennskap til lokalhistorien, ligger som kjent utvikling av identitet veldig nært lokalsamfunnet og dets historie.¹⁰⁶ Dette er en av de store fordelene med å bruke lokalhistorie som lærevei. For at elevene skal utvikle denne kollektive identiteten knyttet til sitt eget hjemsted, må elevene ta til seg kunnskap om stedets tradisjoner og særegenheter. Her hviler det et stort ansvar på skolen som formidler, og en fantastisk mulighet til å skape gode læringssituasjoner. Kjell Fossen mener at man må skape en «kognitiv bro» mellom skolen og lokalsamfunnet, for å lykkes med å implementere lokalkunnskap i skolen.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Utdanningsdirektoratet, "Læreplan i samfunnsfag: Formål " <http://www.udir.no/kl06/SAF1-03/Hele/Formaal/>.

¹⁰⁶ Erik Lund, *Historiedidaktikk: en håndbok for studenter og lærere*, 4. utg. ed. (Oslo: Universitetsforl., 2011), s.26.

¹⁰⁷ Kjell, "Identitetsdannelse og lokalbasert læring i historiefaget," s.477.

Likevel må vi erkjenne at en slik identitetsdannelse veldig ofte vil være tuftet på selektiv bruk av historien slik som vi har vært inne på i analysen av Melbuprojektene. Dette trenger ikke være fasiten. Det er ikke alltid et poeng at man skal fortelle om triumfer, framskritt og helter. Det holder ofte at man viser til at man har ei felles fortid, både god og dårlig, som man bygger sin identitet på, og navigerer seg inn i framtida ut fra.¹⁰⁸

Lokalsamfunnet har den egenskapen at det kan framstå som en lett gjenkjennelig og forståelig knutepunkt i elevenes livsverden. Det at man inngår i et felleskap som skiller seg fra for eksempel nabobygda, kan være med på å skape positive følelser og kan gi innsikt i eksistensielle spørsmål. Man lærer seg å føle stolthet til sin egen hjemplass. Dette kommer klart til syne når man som stolt lokalpatriot skryter av idrettspersonligheter, eller andre framstående personer, som setter hjemstedet på kartet.¹⁰⁹ Lokalsamfunnet har den egenskapen at det kan skape positive følelser som samhold, interesse og engasjement blant innbyggerne, basert på stedets fortid. Det er blant annet disse følelsene man kan dra veksler på i undervisningssammenheng.

I læreplanverkets kompetansemål for ungdomsskolen og videregående er ikke lokalhistorie særlig vektlagt som en metode som skal brukes i undervisningen. Likevel rommer de åpne kompetansemålene muligheten til å gjøre nettopp det. I barneskolen er kompetansemålene klarere formulert, slik at det framkommer at lokalhistorie skal knyttes inn i undervisningen. I kompetansemålene for historie etter 4.årssteg skal elevene blant annet «kjenne att historiske spor i eige lokalmiljø og undersøkje lokale samlingar og minnesmerke».¹¹⁰

Når elevene kommer lenger opp i utdanningssystemet er som sagt ikke lokalhistorien like eksplisitt uttrykt i kompetansemålene. Dette gjelder både for læreplanmålene i ungdomsskolen og i videregående opplæring. Dette gjør at i stor grad blir opp til hver enkelt lærer om de vil bruke lokalhistorie som metode i undervisningen sin.

Vi lever i dag i et høyteknologisk samfunn hvor vi stadig influeres av andre kulturer. Kjell Fossen mener at dette kan skape en distanse mellom ungdommers forhold til sitt eget lokalsamfunn. Det er for å skape en motvekt til den globaliserende utviklingen at blant annet lokalbasert læring kan ha sin misjon. Gjennom å introdusere elevene for livet som utspant seg i deres lokalmiljø i fortida, kan elevene ta til seg lærdom om hvordan samfunnet de selv lever

¹⁰⁸ Jan Eivind Myhre, "Verdien av lokalhistorie," *Heimen Lokalhistorisk tidsskrift* 4 (1994): s.234.

¹⁰⁹ Kjell, "Identitetsdannelse og lokalbasert læring i historiefaget," s.476-77.

¹¹⁰ Utdanningsdirektoratet, "Læreplan i Samfunnsfag: Kompetansemål etter 4.årssteget," (2015).

i, har blitt til og hvilke forandringer som har skjedd. Elevene vil da også være i stand til å reflektere rundt samfunnsutviklingen og fortida. Hvilke verdier og tanker fra fortida er verdt å ta vare på, og hvilke bør byttes ut¹¹¹ Det at elevene har kjennskap og en tilhørighet til sitt eget nærmiljø, vil gi dem gode forutsetninger for å lære av lokalbaserte undervisningsopplegg. Det lokale og nære må føles nært og gjenkjennelig.

Så hvordan burde man behandle lokalhistorisk læring på det didaktiske plan? Når elevene får lære om sitt eget lokalsamfunn, opplever de en nærhet til emnet, noe som vil kunne gi elevene større motivasjon til å lære om sitt eget nærområde. Det er her lokalhistorien som lærevei virkelig har sin fordel. Kjell Fossen poengterer også at man gjerne kan ta undervisningen ut av klasserommet, og oppsøke aktuelle aktører i lokalsamfunnet. På denne måten kan elevene relatere det de lærer om til ekte personer som lever, eller har levd i sitt lokalsamfunn.

*Lokalbasert læring kan foregå i og utenfor skolen. I det første tilfellet bringes samfunnet inn i skolen ved at det nyttes stoff, læremidler, ressurspersoner og eksempler fra lokalmiljøet i undervisningen. Men lærere og elever kan også søke ut i samfunnet. De vil da oppnå fysisk kontakt med studieemnene. De vil oppleve med intellekt, sanser og følelser samfunnet i funksjon, og etablere direkte forbindelse med menneskene og den menneskeskapte virkelighet.*¹¹²

Variasjon og motivasjon er to andre aspekter ved å bruke lokalhistorie i undervisningssammenheng. Dette er noe som vil være produktet av at man benytter seg av det tradisjonelle pedagogiske prinsippet, om å gå fra det nære til det fjerne, det kjente til det ukjente. Dette er et av grunnprinsippene i all pedagogikk, men er også et viktig element i samfunnsfagsdidaktikken.¹¹³

Lokalhistorien har altså flere forskjellige fordelaktige bruksfelt. Et av feltene er hvordan man kan bruke lokalhistorien som en inngangsport til større historiske tema som også utspiller seg utenfor lokalmiljøet. Det er et viktig poeng at man ikke kan identifisere hva som er særegent med vårt eget lokalsamfunn før vi sammenligner det med andre kollektive grupper. Med å for eksempel sammenligne lokalhistoriske fenomener med hva som skjedde andre plasser i landet, vil elever være i stand til å ta til seg viktige historiske hendelser av allmenn karakter. På denne måten får elevene en lokal forankring i større temaer. Det er viktig at man relaterer disse fenomenene til et høyere nivå enn det lokale, fordi disse hendelsene ikke er kun lokale fenomener. Man må undersøke hva som skjedde i et regionalt, nasjonalt og internasjonalt

¹¹¹ Kjell, "Identitetsdannelse og lokalbasert læring i historiefaget," s.480-84.

¹¹² Ibid., s.480.

¹¹³ Per Sandal, *Lokalhistorie* (Oslo: Landbruksforl., 1983), s.22-23.

perspektiv. Å gjøre dette gjennom lokalhistorien er en god måte å gjøre store temaer som krig, industriell utvikling og landssvik mer angripelig og forståelig for elevene.

Et annet viktig poeng er at lokalhistorien ikke trenger å formidles som «fremskrittfortellinger» som er entydig positive. Det viktige er at vi har ei fortid, som både er av positiv og negativ art. Denne fortida bygger vi vår identitet på, og kan navigere oss inn i framtida på bakgrunn av.¹¹⁴

4.4 Historiebevissthet, prospektiv og retrospektiv metode

Et svært sentralt nøkkeltema innenfor historiedidaktikken er historiebevissthet. Dette begrepet omhandler menneskers egen tenkning rundt historiefaget. I skolen er det viktig å lære elevene å reflektere rundt egen historiebevissthet, da det gir historiefaget mening for deres nåtidige liv. Når man innarbeider historieforståelse hos elever, framstår faget som så mye mer enn bare læren om noe som skjedde for lenge siden, uten relevans for elevenes eget liv.¹¹⁵ Så hva ligger i begrepet? Det er et faktum at elevene må ha en viss oversikt over historiske perioder og fenomener, slik at denne kunnskapen kan ligge i bunnen som en grunnmur for samhörighet og identitet for hvert enkelt individ. På bakgrunn av denne historiske grunnmuren kan elevene tuft sine holdninger og framtidige handlinger.¹¹⁶

Det foregår altså et samspill mellom tidsdimensjonene, når man snakker om historiebevissthet, som den danske historiedidaktikeren Bernhard Eric Jensen, beskriver det. Fortiden er altså til stede i nåtiden i tolket form, og danner dermed en forventning om hva som skal skje i framtida.¹¹⁷ Faren med at elever ikke blir lært opp til å være historiebevisste er at de blir såkalt «historieløse». Med dette begrepet mener man at elevene ikke er i stand til å se sammenhengene mellom tidsdimensjonene og kun fokuserer på deres egen samtid. Dette vil være uheldig for et hvert menneske, da utviklingsperspektivet ikke vil ha noen mening. Uten en fortid har man ikke mulighet til å utvikle seg i framtida.¹¹⁸

I lys av disse beskrivelsene av hva historiebevissthet er kan man vel trygt si at lokalhistorie er svært godt egnet til å utvikle denne bevisstheten hos elever. Det er en kjensgjerning at historie ikke bare er et skolefag, men noe som påvirker både elever og andre mennesker i deres daglige liv. Dette kan blant annet knyttes til når man sammen med familien ser i gamle

¹¹⁴ Myhre, "Verdien av lokalhistorie," s.232-34.

¹¹⁵ Erik Lund, *Historiedidaktikk: en håndbok for studenter og lærere*, 4. utg. ed. (Oslo: Universitetsforl., 2011), s.24.

¹¹⁶ *Historiedidaktikk: en håndbok for studenter og lærere*, s.26.

¹¹⁷ Bernhard Eric Jensen, *Historie: livsverden og fag* (København: Gyldendal, 2003), s.58-59.

¹¹⁸ Lund, *Historiedidaktikk: en håndbok for studenter og lærere*, s.24.

familiealbum. Når man gjør en slik aktivitet sementerer man en felles fortid og skaper følelser rundt denne fortida. Denne nære historien er et veldig godt utgangspunkt som kan knyttes mot lokalhistoriske tema, og videre knyttes mot et større globalt tema, som vi tidligere har vært inne på tidligere.¹¹⁹

Retrospektiv og prospektiv metode, er også to begrep som er viktige at elevene kjenner til, når de skal arbeide med historieforståelse. I et retrospektivt lys kan man dømme Gunnar Frederiksen, fordi man ser at han stod på feil side og på papiret støttet opp om en forkastelig ideologi, gjennom sitt medlemskap i Nasjonal Samling. I et prospektivt lys må man sette seg inn i hvilke strømninger som faktisk lå over Europa og verden og hvilke muligheter Frederiksen ble presentert for. Redselen for kommunismen var også i stor grad drivkraft til manges politiske tilhørighet. Dette gjelder for eksempel i Nasjonal Samlings tilfelle. «Nasjonal Samling mot bolsjevismen», var selve parolen for partiets opphav. Det er viktig at elevene blir gjort bevisste på hvilke samfunn og kontekst historiske personer levde i. For eksempel var språket annerledes, man hadde andre oppfatninger av hva ting betød. Frank Aarebrot poengterer hvordan folk tenkte rundt begrepet «rase» den første halvdel av 1900-tallet. En afrikaner var noe mer enn bare et fremmed menneske, det var noe enda mer ukjent med en person av annen «rase». Denne konteksten menneskene levde i, er noe vi ikke har like stor innsikt i lenger.¹²⁰

¹¹⁹ Ibid., s.26.

¹²⁰ Frank Aarebrot, "Krig på 200 minutter " (NRK, 2015).

4.5 Hvilke skoledidaktiske muligheter ligger i Melbus lokalhistorie?

Vi har nå stadfestet hvorfor det er viktig å benytte seg av lokalhistorien som ressurs i undervisningen. Som tidligere belyst, er det et uomtvistelig faktum, at elever blir mer engasjert i sin egen læring når de har personlig nærhet til temaet. Når elevene kjenner til navn, bygninger og gamle bilder, kan det stimulere til nysgjerrighet og interesse. Ettersom jeg har gjennomgått litteratur om Frederiksen-familiens virksomhet på Melbu, har jeg fått mange tanker om undervisningsopplegg jeg kunne realisert. Temaer som industrialisering, framveksten av arbeiderklasse og fagforeninger, er temaer jeg kunne brukt i undervisningssammenheng. Med en lokal vinkling på disse store utviklingsprosessene, mener jeg at elevene vil få et mye større læringsutbytte, enn hvis de kun skulle lært om hva som skjer i andre land. Det blir litt som å gå over bekken for å hente vann, hvis man for eksempel behandler temaet den industrielle revolusjon, og man ikke ser på industrireisinga som skjedde på Melbu.

Men jeg har valgt å ta utgangspunkt i historien rundt Gunnar Frederiksen og hans kollaborasjon med tyskerne under okkupasjonen. Jeg valgte dette temaet på grunn av den manglende bruken av historien rundt dette temaet, i skolen og i museets utstilling. Gjennom et undervisningsopplegg som dette, får man knyttet Gunnar Frederiksens filetfabrikk til det store temaet andre verdenskrig, og hvilken innvirkning krigen hadde på Norge.

Jeg vil skissere hvilke muligheter som ligger innenfor det valgte tema, og drøfte hvilke elementer man må ta hensyn til når man formidler et slikt tema.

4.6 Undervisningsopplegg

Tema:

Dette opplegget vil som sagt ta for seg Gunnar Frederiksens kollaborasjon med okkupasjonsmakta og hans rolle som industrimann og NS-medlem. Opplegget vil vise elevene hvilken innvirkning andre verdenskrig fikk på Melbu, og man får en lokal inngang til større historiske hendelser. Gjennom et opplevelsesbasert undervisningsopplegg ønsker jeg å stimulere til læring om en historisk periode, men også for å stimulere til interesse for eget lokalsamfunn, noe man kan dra veksler på i andre undervisningssituasjoner også.

Jeg ser for meg at opplegget vil være naturlig å bruke etter man har vært inne på årsaksforklaringer og introdusert det globale og nasjonale bildet av andre verdenskrig. Dette temaet regner jeg med elevene allerede har lært ved et tidligere tidspunkt i sin skolegang. Det vil likevel være naturlig å gjøre en kort introduksjon til temaet, slik at elevene har en mulighet til å hente fram tidligere kunnskap. I denne repetisjons- og introduksjonsfasen er det viktig at elever som selv har kunnskap på feltet får ytret dette.

Opplegget vil altså være en del av en større undervisningsperiode hvor man behandler temaet andre verdenskrig. Dette opplegget vil nok kreve flere økter for å bearbeide stoffet på en god måte. Det mest hensiktsmessige vil nok være å bruke prosjektarbeid som metode.

Arbeidsmåter:

Prosjektarbeid i grupper. Elevene skal selv produsere en digital presentasjon, hvor de presenterer filetfabrikkens oppkomst og Gunnar Frederiksens rolle i den. Elevene deltar på ekskursjon hvor de får oppleve historien i reelle omgivelser.

Rammefaktorer:

Elevgruppen er en tiendeklasse.

Det vil være naturlig å ta med elevene ned til kaiområdet og filetfabrikken, og formidle historien i de reelle omgivelsene, hvor den utspant seg. Det vil være hensiktsmessig å ha med en lokalhistorisk ressursperson som kan formidle historien til elevene. Dette gir kanskje elevene større motivasjon for å lære da de får variasjon fra deres vanlige undervisningshverdag.

Før vi drar på ekskursjon ned til fabrikk, vil vi også ta en tur innom luksurvillaen Riarhaugen, hvor Gunnar Frederiksen bodde med sin kone, Edith. Her må man også få med at villaen ble bygget for at Gunnar og Kirsten Flagstad skulle bo der, etter de ble gift. Noe de aldri ble. Her må man selvsagt også forklare at Kirsten Flagstad ble en av verdens største sopraner. Dette blir en mer kuriøs opplysning som kanskje kan hjelpe elevene til å huske ekskursjonen bedre.

På trappen utenfor villaen vil jeg introdusere Gunnar Frederiksen og kort fortelle hans historie. Sentrale nøkkelpunkter vil være hans utdanning i Tyskland og England. Hans rolle som tysk visekonsul allerede fra 1933 og kort om hans far, som skaperen av Melbu. De fleste elevene skal ha lært noe om Christian Frederiksen på barneskolen.

Dette opplegget vil behandle følgende kompetansemål:

- Drøfte årsaker til og verknader av sentrale internasjonale konflikter på 1900- og 2000-talet.¹²¹
- Drøfte ideal om menneskeverd, diskriminering og utvikling av rasisme i eit historisk og notidig perspektiv¹²²
- Finne døme på hendingar som har vore med på å forme dagens Noreg, og diskutere korleis samfunnet kunne ha vorte dersom desse hendingane hadde utvikla seg annleis

¹²³

Ved å jobbe med det første kompetansemålet, får elevene se eksempler på hvilke håndfaste virkninger andre verdenskrig førte til i deres eget nærmiljø. De forutgående årsakene til utbruddet av andre verdenskrig, vil bli behandlet i en annen økt, før elevene skal på ekskursjon. Når man tar opp denne fortellingen, må man også forklare omstendighetene rundt okkupasjonen. Under de første månedene av okkupasjonen, ble Administrasjonsrådet opprettet, som et svar på Quislings kuppregjering. Rådet var opprettet av Høyesterett og hadde som oppgave å forvalte den økonomiske politikken i Norge, under okkupasjonsmakta.

¹²¹ Utdanningsdirektoratet, "Læreplan i Samfunnsfag: Kompetansemål etter 10. årssteget," <http://www.udir.no/kl06/SAF1-03/Kompetansemaal/?arst=98844765&kmsn=583858936>.

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid.

Administrasjonsrådets føringer var klare, både når det gjaldt Norges industri og fiskeri; Hjulene måtte holdes i gang.¹²⁴ Her må det altså presiseres at ikke alt arbeid som ble gjort i samarbeid med tyskerne, var av utilbørlig art. I tillegg må man formidle at okkupasjonen av Norge var viktig for å sikre malmeksporten fra Narvik, som krigsmaskineriet Tyskland var avhengige av.

Det andre kompetansemålet gir mulighet til å behandle Gunnars NS-medlemskap, og hvordan dette har farget ettermålet hans. Kompetansemålet fordrer også at man drøfter det forkastelige menneskesynet Nasjonal Samling stod for. Det er her man må gå dypere inn på hvilke strømninger som lå i Europa på denne tida. Det er viktig å få innarbeidet det prospektive handlingsmønsteret og forklaringsmodellen. Det er jo dessverre en sannhet at jøder hadde blitt dårlig behandlet lenge før krigens utbrudd, også i Norge, noe jødeparagrafen av 1814 er et skjammende eksempel på. Dette er elementer jeg tror er viktige å belyse når man skal behandle utviklingen av rasisme i et historisk perspektiv. Nazismen er et selvfølgelig eksempel man må belyse, når man behandler dette kompetansemålet.

Det tredje kompetansemålet gir også rom for å se på hvordan krigen påvirket landet vårt, og i dette tilfellet, plassen Melbu. Med krigen og okkupasjonsmakta, kom frysefabrikk-teknologien for fullt til Norge. Et viktig poeng i tilfellet Melbu, er at det ikke var planer om noe landbasert fabrikk under krigen. Da fabrikk ble lagt til Melbu i 1943, var dette en direkte konsekvens av at fryseskipet DS «Hamburg» ble senket under det allierte Svolvær-raidet i 1941. I et kontrafaktisk perspektiv kan det tenkes at man ikke hadde fått en slik teknologisk utvikling i Norge i dette tidsrommet uten okkupasjonen. Det samme gjelder for utbyggingen av jernbanen og E6. Likevel må man være svært påpasselig med å opplyse om at det i mange tilfeller var Sovjetiske og andre krigsfanger som bygget disse og at de levde under forferdelige kår. Poenget er å opplyse om hvordan krigen førte til endringer i landet vårt.

Videre må man fortelle hvordan Gunnar hadde ivret etter å få en fabrikk til Melbu allerede tidlig på 1900-tallet, og hvordan krisa på 1930-tallet gjorde hans framtid som «kronprins av Melbu» svært vanskelig, ettersom finanskrisa tok livet av store deler av næringslivet. Her må man poengtere at denne finanskrisa var verdensomspennende og knytte temaet til verdenshistorien. Her kommer det prospektive elementet inn. Gunnar ble introdusert for en mulighet han hadde drømt om lenge. Hva tenkte han når denne muligheten bød seg? Riktig

¹²⁴ Finstad, *Norges fiskeri- og kysthistorie : B. 3 : En næring i omforming : 1880-1970*, s.360-61.

nok var det en mulighet med et potensielt katastrofalt utfall. Likevel må vi prøve å sette oss inn i hans tanker fra 1941, da muligheten åpnet seg. Tysklands krigsinnsats så ennå lovende ut, og kanskje så Gunnar for seg ei rik framtid, hvor Melbu- Norge og Europa var innlemmet i det tredje riket.

Andre mål:

I tillegg til de læreplanstyrte kompetansemålene, er det andre mål jeg ser som hensiktsmessige å jobbe mot, gjennom et opplegg som dette. Å drøfte etiske problemstillinger er et ferdighetsmål elevene skal jobbe mot. Et annet viktig mål er at elevene skal reflektere rundt Gunnars og andres veivalg under okkupasjonen. Et viktig poeng med dette undervisningsopplegget er at elevene skal få et mer nyansert bilde på okkupasjonshistorien. Det ligger i tiden at man går bort i fra den tradisjonelle krigshistorien som fokuserer på helte- og skurkefortellinger, i stedet for krigens samfunnsvirkninger. Samfunnsvirkninger på det økonomiske plan vil være fokus i dette opplegget. At krigen var en oppgangstid økonomisk sett, spesielt innenfor fiskeindustrien er noe som man i tradisjonell krigshistorie i stor grad har neglisjert.¹²⁵

I tillegg legger dette undervisningsopplegget grunnlag for elevenes historiebevissthet. Elevene får se hvordan Gunnars innsats for å få filetfabrikken til Melbu har innvirkninger på deres eget liv. Mange av elevene har garantert en slektning eller noen de kjenner til som arbeider ved filetfabrikken. Elevene får oppleve hvordan fortida har innvirkning på deres egne liv.¹²⁶

Produktmål:

Elevene skal så etter vi har vært på utflukten skrive en refleksjonsoppgave i grupper hvor de diskuterer Gunnars veivalg og hva det har betydd for ettertiden. Hvordan ville elevene selv ha handlet ut i fra datidas forutsetninger? Poenget med denne refleksjonsoppgaven er å vise hvordan fortida har formet samtida. Her kan det lønne seg å ta med noen kontrafaktiske betraktninger for å stimulere til refleksjon hos elevene. Hvordan hadde næringslivet på Melbu sett ut i dag hvis ikke Gunnar Frederiksen hadde fått filetfabrikken til stedet?

I tillegg til å se på Gunnars handlinger retrospektivt og prospektiv. Elevene må altså prøve å sette seg inn i hvilken informasjon man hadde på denne tida, hvilke muligheter og

¹²⁵ Halvard Tjelmeland, "Kva gjorde krigen med Norge?," *Nytt Norsk Tidsskrift* 1 (1996): s.30.

¹²⁶ Lund, *Historiedidaktikk: en håndbok for studenter og lærere*, s.24.

handlingsrom aktørene hadde. Det er lett å sitte i ettertid å se at en aktør som Gunnar handlet feil.

Det er likevel ikke noe poeng at man i dette opplegget skal «renvaske» Gunnar helt. Det er viktig å poengtere at hans ideologiske standpunkt gjennom medlemskapet i NS absolutt var moralsk forkastelig, hvis han faktisk støttet opp under ideologien. Dette er noe vi ser i et retrospektivt perspektiv. Her må man som nevnt tidligere, og i henhold til kompetansemålet utdype med bakgrunnshistorie om hva Nasjonal Samling var og hvordan partiet utviklet seg, og knytte dette til Norges krigshistorie og Quislings rolle i partiet. Her må man som lærer korrigere om noen elever skulle dra ut konklusjoner fra undervisningsopplegget, som forsvarer nazisme/rasisme. Men det er absolutt ønskelig at elevene skal reflektere og vurdere Gunnars handlinger i et mer nyansert lys, enn å avskrive ham som ond nazist og ikke reflektere mer over hans handlinger.

Elevene vil bli presentert for kildemateriale i form av artikler og utdrag fra Hadsels bygdebøker som omhandler temaet. Elevene vil også kunne gjennomføre egne intervjuer med ressurspersoner ved det lokale museet. Et utdrag fra landssvikdommen mot Gunnar Frederiksen vil også ligge til grunn som kildemateriale.

Elevene skal i grupper lage et produkt i form av en digital presentasjon, og holde en muntlig framstilling om Gunnar Frederiksens filetfabrikk. Alle gruppene skal ha en kort historisk bakgrunn som forklarer Frederiksens rolle i å få fabrikken lagt til Melbu. I tillegg skal hver gruppe fordype seg i ett av de følgende temaer. Disse temaene skal presenteres i et nasjonalt perspektiv før man knytter dem til Gunnar Frederiksen og lokalhistorien.

- 1.Motstandskamp- sabotasje ved fabrikken.
- 2.Nasjonal Samling- Gunnar og hans kone som medlemmer.
3. Samarbeid med okkupasjonsmakta- Gunnar ser sin mulighet til å oppfylle sin drøm.
4. Den økonomiske depresjonen på 20- og 30-tallet.- Gunnars mål om å være gründer, slik som sin far.
- 5.Landssvikoppjøret- Dommen mot Gunnar og hans kone.

Vurdering:

Elevene vil bli vurdert i grupper. Elevenes digitale produkt vil utgjøre halvparten av karakteren. Den muntlige framføringen ved slutten av prosjektet vil utgjøre den andre

halvparten av karakteren. I den summative vurderingen vil historisk innhold, refleksjonsnivå og evne til å vurdere hendelser ved hjelp av prospektiv og retrospektiv metode.

Kapittel 5. Oppsummering

5.1 Historiebruken rundt to blad Frederiksen

I denne oppgaven har jeg analysert hvordan historien rundt industrigründeren Christian Frederiksen har vært gjenstand for bruk i fortida og i nåtid. På mange måter er hans historie selve opphavshistorien til tettstedet Melbu. Uten gründerens initiativ og uendelige søken etter framskritt, har nok ikke den lille gården gjennomgått et teknologisk «hamskifte» og omskapt plassen til et industristed.

Mine funn peker mot at hans historie har vært et spesielt viktig objekt for aktører i den såkalte «Melbuprosessen», en prosess som har hatt som mål å gjøre Melbu til et lokalsamfunn med framtidstro, basert på et sterkt lokallhistorisk fundament. Denne prosessen pågår også i dagens Melbusamfunn, og kommer til uttrykk gjennom Museum Nords prosjekt «I Christian Frederiksens gründerånd». Mekanismene er de samme i dagens prosjekt, som det var på 80-tallet og utover 90-tallet. Ved å ta vare på kulturminnene som står igjen etter storhetstiden, arbeider man for å skape tilhørighet, identitet og framtidstro. Jeg tror det er trygt å si at hypotesen min om at Christian Frederiksens industrieventyr fungerer som et ikon for en storhetsperiode man lengter tilbake til på Melbu, og at dette fører til at museumsutstillingen og prosjektet «I Christian Frederiksens gründerånd» formidler en «heltefortelling». Man kan også snu dette på hodet og si at prosjektet gjennom museumsutstillingen forteller en heltehistorie, noe som er formålstjenelig for å bygge opp om identitet, verdier og gründervirksomhet i samfunnet. Det er likevel fullt forståelig at aktørene velger å benytte seg av denne historien. Fortellingen om industrieventyret representerer en veldig typisk fortelling om framskritt og utvikling, som lett lar seg manifestere i Christian Frederiksens historie.

Generelt mener jeg man kan trekke sterke paralleller mellom de ulike «Melbuprojektene», når man analyserer historiebruk. Alle prosjektene tar utgangspunkt i industrihistorien, og bruker den som inspirasjon og for å legitimere Melbusamfunnets eksistens, som noe mer enn et døsig tettsted uten næringsveier og kulturliv. Disse trekkene finner man i de første nærmiljøprosjektene på 80- og 90-tallet, på lik linje med prosjektet som er i gang nå. Likevel må det poengteres at det jeg ikke har noen data som kan måle hvilken resonans denne historiebruken faktisk har i lokalsamfunnet. Det er umulig for meg å bekrefte eller avkrefte, om disse prosjektene på noen måte faktisk har virket inn på befolkningens identitetsoppfattelse og framtidstro. Men dette har heller ikke vært målet for denne oppgaven.

Målet har vært å analysere hvilke typer historiebruk man finner i disse prosjektene og i skoleverket, knyttet til de to representantene fra Frederiksen-familien.

Jeg har funnet uttrykk for flere forskjellige typer historiebruk i både de første nærmiljøprosjektene, men også i det pågående prosjekt. Jeg har funnet klare ambisjoner og målsetninger aktørene bak prosjektet higer mot, og som de bruker historien rundt Christian Frederiksen for å understøtte. Den eksistensielle historiebruken kommer til syne gjennom prosjektets beskrivelse. Frederiksen var selve drivkraften og skaperen av stedet som det framstår i dag. Derfor blir han på mange måter et felles holdepunkt for befolkningen, en eksistensiell forankring for lokalsamfunnet, som kan medvirke til en felles kollektiv identitet for «Melbufolk». Likevel har jeg funnet ut at ikke alle får plass i denne «felles» identiteten. Ikke alle vil nødvendigvis ønske å delta i et minnefelleskap hvor man knytter seg til en «nessekonge». Vi må huske at klasseskillet på begynnelsen av 1900-tallet var betydelig og kan ha satt dype spor i deler av befolkningen. Om disse sporene sitter igjen i den oppvoksende befolkning, er vanskelig å si.

Denne historien skal ikke bare fungere som et fast holdepunkt for befolkningen, den skal også inspirere til ny gründervirksomhet og utvikling i næringslivet. Dette skal skje gjennom at man skal benytte seg av «gründerånden» som ligger latent i lokalsamfunnet. Det ligger altså en moralsk historiebruk i «Melbuprojektet». Man ser tilbake i fortida og drar lærdom av den.

I forlengelsen av denne moralske historiebruken som skal stimulere til vekst i næringsliv, kommer også den kommersielle historiebruken til syne. I prosjektet bruker man historien i kommersielt henseende, gjennom blant annet opplevelsesbaserte historieformidlinger. Denne kommersielle historiebruken er rettet spesielt mot å skape liv i turistnæringen.

Sommer- Melbu er også absolutt en bruker av industrihistorien. På mange måter er denne festivalen en kulminasjon av alle disse uttrykkene for historiebruk som omhandler Christian Frederiksens historie. Denne bruken kan man ved et paraplybegrep kalle kulturell historiebruk. Gjennom å arrangere kulturelle arrangementer i kulturminnene, er man ute etter å både bygge opp om lokalsamfunnets historie og identitet, samtidig som dette er eksempler på kommersiell og underholdende historiebruk.

Gunnar Frederiksens historie er på mange måter utelatt fra den kollektive fortellingen om Melbusamfunnets framvekst og historie. I museumssammenheng er ikke denne historien formidlet på noen måte, selv om et stort potensial ligger der, med tanke på formidling av lokal krigshistorie. Dette er noe jeg har valgt å rette lys mot i denne oppgaven. Gunnar Frederiksens

historie er et eksempel på historie som utelates eller forties når det skal bygges en «positiv» stedsidentitet.

5.2 Bruk av lokalhistorie i skolen

I denne oppgaven har jeg også sett på hvordan lokalhistorien blir brukt i skolen. Gjennom et intervju med en lærer ved mellomtrinnet, har jeg fått innsikt i hvordan man bruker lokalhistorien i undervisningssammenheng, og hvorfor dette blir vektlagt. I tillegg har jeg avdekket at man ikke bruker denne historien i ungdomstrinnet.

Når det gjelder bruken av historien til de to Frederiksen-mennene i skolen, er historiebruksbildet litt mer nyansert enn i Melbuprosjektet. For det første har jeg funnet ut at ingen av de nevnte mennenes historie brukes i ungdomstrinnet ved barne- og ungdomsskolen på Melbu. På mellomtrinnet blir Christian Frederiksens industrieventyr og hans rolle i utviklingen av plassen, fra gård til industristed, brukt i undervisningen. I tillegg til at historien blir formidlet, ser det også ut som undervisningen i mellomtrinnet har som mål å tillegge andre grupper en plass i industrieventyret og «skapelsesberetningen». Arbeidere og kvinner har en større plass i fortellingen som blir presentert i skolen. Dette føler jeg er et perspektiv man burde legge mer vekt på også i en museumsutstilling, for å oppnå en mer nyansert formidling av Melbus «skapelsesberetning.» Det er nok et viktig poeng at Christian Frederiksen ikke var alene i omskapingen av Melbu fra gård til industristed. Han måtte ha samarbeidspartnere i form av kompanjonger og arbeidere. Likevel skal man ikke prøve å ta fra han æren som initiativtaker og leder av omskapingen som skjer.

Når det gjelder Gunnar Frederiksens kollaborasjon med tyskerne og hans NS-medlemskap, har jeg kommet fram til at denne historien har et ubenyttet potensial i skoledidaktisk sammenheng. For det første mener jeg at det nå ligger i tiden at man kan gjøre et arbeid med å nyansere krigshistorien, slik som den har blitt formidlet i lang tid. Nå når man har såpass stor distanse i tid til de handlinger som skjedde på norsk jord under andre verdenskrig, har man større frihet til å se handlingene til aktørene som befant seg på feil side, med et mer nyansert blick. Man kan prøve å sette seg inn i deres tankemønster og forestille seg hvilke muligheter de hadde eller så for seg.

Det er spesielt handlingene til kollaboratører og NS-medlemmer jeg mener man kan studere gjennom det lokale eksempelet Gunnar Frederiksen tjener. Ved at man i et undervisningsopplegg ser på det lokale eksempelet, kan man trekke linjer til andre tilfeller i Norge. Det er her jeg mener bruk av lokalhistorie i undervisning har sitt store fortrinn. Det

enkle, men viktige prinsippet om å dra vekslers på det elever kjenner til og kan relatere seg til, er til stor hjelp i all undervisning, også i historieundervisningen. Lokalhistorien er i så måte også et godt hjelpemiddel i arbeidet med å utvikle historiebevissthet hos elevene. Når de blir presentert for lokale eksempler vil det være lettere for dem å relatere den lokale fortida til den lokale nåtid.

5.3 Avslutning

Et annet aspekt jeg har reflektert over, er hvordan den enes historie kanskje har farget den andres. Jeg har som sagt ikke gjort en studie av hvor godt lokalbefolkningen kjenner til historien til familien Frederiksen. Men jeg vil anta at den gjennomsnittlige Melbu-borger ikke har mer enn overfladisk kunnskap om de to mennene. Det kan fort hende at et såpass ladet ord som «nazist» har farget ettermålet til Frederiksen-navnet i såpass stor grad at det er denne koblingen som har blitt stående som symbol for familienavnet i etter krigen.

Hvis dette er tilfelle, vil det også underbygge min påstand om at Gunnar Frederiksens historie i stor grad har blitt underkommunisert, fordi det har vært for «betent» å snakke om det. Etter hvert som man gjennom nærmiljøprosjektene på 80-tallet, begynte å interessere seg for kulturarven og lokalhistorien, ikke ville «slå i hjel» Christian Frederiksens historie som identitetsskapende og eksemplarisk historie, med å inkorporere noe så vanskelig som Gunnars kollaborasjon med tyskerne. I en slik fase hvor man skulle vende seg til fortida for å bygge framtida, var nok det letteste å bare la Gunnars historie ligge brakk og heller trekke fram den positive «heltehistorien». Gjennom «Melbuprojektene» har man knyttet familienavnet til positive verdier ved å kun fokusere på Christians industrieventyr, og dermed satt familienavnet i positivt fortegn igjen. Dette var, og er selvsagt viktig for aktørene da man skal bruke industrihistorien til å «bygge» lokalsamfunnet, i kulturell og næringsmessig forstand.

Jeg mener at vi har nå har passert en avstand i tid, til de vanskelige temaer fra andre verdenskrig, som gjør det nødvendig å revidere disse temaene i et historiedidaktisk lys. Det er viktig for et samfunn at man forsoner seg med sin egen fortid, slik at man kan lære av fortida og gå videre. Denne oppgaven er i så måte også et lite bidrag i den retning.

Litteraturliste:

Webografi

- Akademi, Melbukontoret og Nordland. Sist sjekket: 14.05.2015 kl. 20.50 "Festivalavis Sommer-Melbu 2013." http://www.ifil.no/aviser/vol_p74/#1/z.
- Havfisk. "Vår Historie " Sist sjekket: 10.04.2015 kl.13.31 <http://www.havfisk.no/no/havfisk/var-historie>.
- Nord, Museum. "I Christian Frederiksens Gründerånd." Sist sjekket: 08.04.2015 kl. 11.54 <http://www.museumnord.no/prosjekter/>.
- Utdanningsdirektoratet. "Læreplan I Samfunnsfag: Formål " Sist sjekket: 22.04.2015 kl. 14.37 <http://www.udir.no/kl06/SAF1-03/Hele/Formaal/>.
- — —. "Læreplan I Samfunnsfag: Kompetansemål Etter 4.Årssteget." (2015). Sist sjekket: 25.04. kl 13.37
- — —. "Læreplan I Samfunnsfag: Kompetansemål Etter 10. Årssteget." <http://www.udir.no/kl06/SAF1-03/Kompetansemaal/?arst=98844765&kmsn=583858936>.

TV-programmer

- Aarebrot, Frank. "Krig På 200 Minutter ": NRK, 2015.
- Sørby, Kari. "Nordavindu, Fra Melbu I Vesterålen " In *Nordavindu*: NRK, 1980.

Intervjuer

- Halvorsen, Morten. "Intervju, 2.Februar." By Dahl, Magnus (2015).
- Myrvang, Kirsten. "Intervju, 3.Februar." By Dahl, Magnus (2015).
- Rysst, Øystein. "Intervju 3.Februar." By Dahl, Magnus (3.februar 2015).

Litteratur

- Bøe, Jan Bjarne. *Å Lese Fortiden : Historiebruk Og Historiedidaktikk*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2006.
- Bøe, Jan Bjarne, and Ketil Knutsen. *Innføring I Historiebruk*. Kristiansand: Cappelen Damm høyskoleforl., 2012.
- Ellingsen, Steinar. "Framveksten Av Industristaden Melbu 1890 - 1920." Bergen: S. Ellingsen, 1984.
- Finstad, Bjørn-Petter. *Norges Fiskeri- Og Kysthistorie : B. 3 : En Næring I Omforming : 1880-1970*. Bergen: Fagbokforl., 2014.
- Hanssen, Haavard. "Nordnorske Konturer Og Profiler." Trondheim: Rune, 1978.
- Helset, Anne. *Christian Frederiksen Er Død, Melbu Lever! : En Analytisk Beskrivelse Av Nærmiljøprosjektet På Melbu I Vesterålen, Basert På Informantintervjuer Våren 1986 : Etter Oppdrag Fra Statens Nærmiljøutvalg*. Forsøk Og Forskning I Lokalsamfunn. Vol. 1988:115, Oslo1988.
- Hovland, Edgar. *Hadsel Bygdebok : 1 : De Bygde Landet*. Stokmarknes?: Hadsel bygdehistorienemnd, 1995.
- Hovland, Edgar, Dag K. Andreassen, and Inger-Johanne Johnsen. *Hadsel Bygdebok : 2 : Vi Bygger Videre*. Stokmarknes?: Hadsel bygdehistorienemnd, 2000.
- Iversen, Lars Edvard, and vitenskap Nordland akademi for kunst og. "Fra Tilskuer Til Deltaker : Om "Melbuprosessen" - En Historie Om Nærmiljø- Og Stedsutvikling." Melbu: Nordland akademi for kunst og vitenskap, 1994.
- Jaklin, Asbjørn. "Nordlendinger Til Tusen : [1]." Tromsø: Nordlys, 1999.
- Jensen, Bernard Eric. *Historie: Livsverden Og Fag*. København: Gyldendal, 2003.
- Jordanova, Ludmilla. *History in Practice*. 2nd ed. ed. London: Hodder Arnold, 2006.
- Kjeldstadli, Knut. *Fortida Er Ikke Hva Den En Gang Var: En Innføring I Historiefaget*. 2. utg. ed. Oslo: Universitetsforlaget, 1999.

- Kjell, Fossen. "Identitetsdannelse Og Lokalbasert Læring I Historiefaget." *Historisk tidsskrift* 84, no. 03 (2005): 471-85.
- Lehmann, Ole Jørgen. "Herrefolk I Hadsel ". *Hofdasegl* 44, no. 45 (2000): 233-73.
- Lie, Jon, and Fin medarb Serck-Hanssen. *Væreiery Og Neseekonger: Handelssteder Mellom Rørvik Og Varanger*. Horten: Olympia Press, 2008.
- Lund, Erik. *Historiedidaktikk : En Håndbok for Studenter Og Lærere*. 4. utg. ed. Oslo: Universitetsforl., 2011.
- . *Historiedidaktikk: En Håndbok for Studenter Og Lærere*. 4. utg. ed. Oslo: Universitetsforl., 2011.
- Myhre, Jan Eivind. "Verdien Av Lokalhistorie." *Heimen Lokalhistorisk tidsskrift* 4 (1994).
- "Om Chr. Frederiksen I Landets Presse." *Nordlands Nytt*, 7.januar 1930 1930.
- Pettersen, Arne, and vitenskap Nordland akademi for kunst og. *Fra Melbus Historie: Fra Storgård Til Industristed : Sosiale Og Politiske Spenninger Og Motsetninger I Industrialismens Barndom 1890 - 1930*. Melbu: Nordland akademi for kunst og vitenskap, 1992.
- Portretter Fra Norsk Historie*. Oslo: Universitetsforl., 1993.
- Sandal, Per. *Lokalhistorie*. Oslo: Landbruksforl., 1983.
- Seland, Bjørg red. *Den Vanskelige Historien: Agderseminaret 2011*. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforl., 2012.
- Stugu, Ola Svein. *Historie I Bruk*. Utsyn & Innsikt. Oslo: Samlaget, 2008.
- Tjelmeland, Halvard. "Kva Gjorde Krigen Med Norge?". *Nytt Norsk Tidsskrift* 1 (1996): s.28-42.